

Gyermekek véleménye a háborúról.

Irta s a március 10-iki nyilvános gyermektanulmányi értekezleten előadta: **Máday István dr.**, főhadnagy.

Első közlemény.

I.

A katonai reáliskolában, melynek tanára voltam az elmúlt tanévben, különféle kísérleteket és adatgyűjtéseket végeztem, melyeket több polgári és katonai tanártársam saját kísérleteivel egészített ki. E kísérleteknek kettős céljuk volt: egyrészt növendékeim szellemi tehetségeiről s gondolkozásuk módjáról akartam világosabb képet nyerni, másrészt önállóbb megfigyelésre és gondolkozásra óhajtottam ösztönözni őket.

Tudvalevőleg minden iskolában meg van állapítva a tanítandó anyag; a tanár ez anyagot eltanítja, s a tanulónak nincs más teendője, mint ez anyagot megérteni s emlékezetébe vésni; csak egynéhány tárgy ad alkalmat a tanultak alkalmazására, azok is csak igen szűk határok között. Sohasem kerül szembe a tanuló oly feladattal, hogy szabadon és segítség nélkül kellene egy tárgyat megragadnia, egy látott dologról önálló képet alkotnia, egy ügyről saját véleményt mondania. A magyar dolgozat volna az egyetlen alkalom ilyenfajta tevékenységre; de hányféle gátló befolyás áll itt az önálló szellemi munkának útjában! Ügyelnie kell a tanulónak a stílus tetszetősségére, a nyelvtani helyességre, a helyesírásra, sőt a szép külalakra is. Ezenkívül a dolgozat tárgya legtöbbször már az irodalmi vagy a történelmi órából ismeretes. S ha mégis megesik, hogy a diáknak egy önálló gondolata cseppen az iskola hatása alatt mélyen kivájt, magas védőgátakkal övezett gondolatmedrébe: akkor jól meghányajveti s végül mégis félreteszi, mert így biztosabban kerül el

a piros ténstát. Én is ezt az eljárást követtem diákkoromban, mert meggyőződtem róla, hogy a tanárain az én saját eszméimet nem szenvedhetik. Pedig jó tanárain voltak, de az én eszméim nem voltak jók, vagy legalább is nem a maguk helyén s idején hoztam elő őket. A magyar dolgozat tehát nem az az alkalom, mely a saját eszmék kifejlődésének kedvezne.

Hogy félre ne értsük egymást, kijelentem, hogy itt nem az «eszmén», hanem a «saját» jelzón van a hangsúly. Nem bölcselőket, nem feltalálókat akarok nevelni; csak az a célom, hogy amit a tanuló megfigyel, a *saját* megfigyelése legyen és nem a tanáré; amit mond, a *saját* véleménye legyen s nem a könyvéé.

Ha már most egy ifjunak, aki az iskolában diáknak érzi magát s mindig a szokott iskolai sablon szerint gondolkodik és cselekszik, saját gondolatvilágát akarjuk feltárni, akkor fel kell őt szabadítanunk az iskola igéző (szuggesztív) hatása alól; a diákot ismét szabad ifjává kell változtatnunk, amilyenek ismerjük, mikor az utcán csatangol vagy a boltban vásárol vagy rabló-pandúrt játszik az erdőben. Rendesen csak oly tanárnak sikerül tanítványait az iskola falain belül ily természeti állapotba helyeznie, aki a diákok bizalmát és rokonszenvét bírja. Ügyelnie kell arra is, hogy a fiuk (vagy lányok) ne kötelességnek, hanem játéknak, a tanárnak tett szivességnek vegyék a kísérleteket. Én azért lehetőleg a szabad időben s nem a tanórák alatt rendeztem őket.

Számos kísérletem közül, melyekről más alkalommal fogok részletesen beszámolni, megemlítem a következőket: rajzoltattam egy lovat, aztán egy öreg urat; személyleírást készíttettem egy távollevő növendékről; egyszerű eseményről tanuvallomást kívántam; kikérdeztem őket, hogy mely tantárgyat szeretik legjobban s melyiket legkevésbé; hogy melyik életpályát választanák; hogy kit választanak példaképül; hogy kik a balkezesek s miben nyilvánul e sajátságuk; hogy tetszik-e nekik a természet; hogy melyik a legrégebb gyermekkori emléküik stb.

Ez alkalommal csupán egy adatgyűjtésemről számolok be, mely aktuális voltánál s politikai vonatkozásánál fogva a tanulók élénk érdeklődésével találkozott.

II.

A múlt év márciusában, midőn a felnőtteknek csaknem kizárólagos beszéd tárgya a hazánkat fenyegető háboru volt, midőn katonai intézetünk növendékei is naponként új híreket kértek tőlünk, tanáraiktól: ebben az izgalmas időben jutott eszembe, hogy egyszer én kérdezzem meg tanítványaim véleményét a háborúról. Három általános és két különös kérdést adtam fel, az utóbbiakat megokolással, így összesen 7 kérdést és pedig:

Általában (absztrakte):

1. A háború lényege: mi a háború?
2. A háború előnyei: miért jó, hasznos?
3. A háború hátrányai: miért rossz, káros?

Különösen (konkréte):

4a) Kívánja-e most a háborút?

4b) Miért?

5a) Kíván-e egykor háborúban személyesen részt venni?

5b) Miért?

Tanítványaim válaszai oly érdekesek és tanulságosak voltak, hogy azonnal elküldtem a kérdéseket több tanár ismerősömnek hasonló eljárás végett. Ily módon a következő iskolákban gyűjtöttünk adatokat:

egy közös katonai reáliskola V. osztályában (a tanulók átlagos kora $15\frac{1}{12}$ év);

egy közös hadapródiskola I. osztályában (átlagos kor $16\frac{6}{12}$ év);

egy vidéki magyar polgári iskola IV. osztályában (röviden «vidéki iskolának» fogom hívni, átlagos kor $14\frac{10}{12}$ év);

egy budapesti reáliskola V. osztályában (röviden: «budapesti iskola», $15\frac{2}{12}$ év);

egy wieni reáliskola IV. osztályában (röviden: «wieni iskola»; 15 év);

egy vidéki magyar felsőbb leányiskola gyéren látogatott IV., V. és VI. osztályában (röviden: «leányiskola», $15\frac{1}{12}$ év);

végre a budapesti reáliskola I. osztályában (ezeket röviden «kicsinyeknek» fogom nevezni, átlagos koruk $11\frac{1}{12}$ év).

Igy meglehetősen változatos anyag, összesen 248 válaszlap állott rendelkezésemre, melyet először is statisztikai módszerrel igyekeztem feldolgozni. Így pl. az 1. kérdésnél

összeszámláltam, hányszor határozták meg a háborút mint harcot vagy küzdelmet, hányszor mint ellentétek kiegyenlítését, mint a jogszerzés eszközét stb. De hamar beláttam, hogy a statisztika itt teljesen haszontalan és érdektelen. Nagy többségek nem is léptek föl; a leggyakrabban előforduló jegyek a meghatározásoknak csak mintegy 30%-ában találhatóak. Ha itt valamely számviszony érdekes volna, akkor legfőlebb a meghatározásban előforduló különböző jegyek összege volna érdekes, de ez a szám olyan nagy, hogy kár a számlálás fáradságáért; az első 30 válaszban összesen mintegy ugyanannyi azaz 30 különböző jegyet találtam, milyenek:

harc, küzdelem, versengés, erőpróba, érdekek kiegyenlítése, ellentétek kiegyenlítése, támadás, küzdelem jogokért, előnyökért, becsületért, békéért, szabadságért; azután: népek közt, nemzetek, államok, pártok, hatalmak közt stb.; azután: fegyverrel, erőszakkal, emberáldozattal; — a művelődés akadályja; párbaj-féle stb.

A legjobb meghatározások, melyeket kaptam, a következők:

Két vagy több hatalom küzdelme terület vagy pénz birtokáért. (Katonai reálisk.) Politikai, vallási vagy gazdasági küzdelem két állam között. (Hadapródisk.) Háborún államok vagy népek viszályának fegyverrel való eldöntését értjük. (Wieni isk.) A háború két hadsereg harca, melyet rendezetten, vezérek vezetése alatt vívnak. (Wieni isk.; valószínűleg vizuális azaz látó tipushoz tartozó tanuló.) A háború két vagy több állam összeütközése, melyben mindegyik erőszakkal igyekszik a saját jogát megvédeni. (Katonai reálisk.) A háború két különböző nemzet küzdelme lehet, amelyek jogaikat akarják érvényesíteni. Szent harc lehet, melyet egy nemzet saját létének kiküzdéséért visel. (Katonai reálisk.)

Ime egy genetikus meghatározás:

Ha két nép között akár politikai, akár gazdasági okból oly nagy a feszültség, hogy békés úton, szerződés vagy konferencia által ki nem egyenlíthető, akkor az illető államnak háborúval kell jogát kiküzdenie, hogy tekintélyét, jogát vagy létét megvédelmezze. (Katonai reálisk.)

Megjegyzem, hogy mindezek nem alaposan kidolgozott mondatok, hanem minden előkészület nélkül rögtönzött válaszok, melyek néhány perc alatt készültek. Nem az volt szán-

dékom, hogy írásbeli dolgot adjak fel a tanulóknak, inkább a szóbeli választ akartam egy papírlapon rögzíteni.

A vidéki iskolában a háborút sokan versengésnek, a budapesti iskolában nézeteltérés következményének minősítik. A «versengés» fogalma a vidékiek erőfölöslegére utal, míg a «nézeteltérés» mint háborúk szülőoka érdekesen példázza a politizálás közvetlen hatását a fővárosi ifjakra, kik a jelszavak után indulnak s nem kutatják az ellentétek mélyebb okait.

A lányiskolában a háborút főképen harcként, veszekedésként határozzák meg.

Közlök még néhány az átlagtól eltérő meghatározást is (valamennyi a wieni iskolából való):

A háború ártatlan emberek meggyilkolása, melyet nem büntetnek. A háború az embereknek áldatlan, félelmes, borzasztó és gonosz cselekedete. A háború vagy a szorongatott nép érzelmeinek, vagy határtalan kapzsiságnak a kifejezése.

Legérdekesebbek azonban a kicsinyek válasza, mint pl.:

Verekedés-féle. Amikor megölik az embereket. Népek verekedése. Több nemzet haragja. Két országnak nagy verekedése. Nagy butaság (utóbb törölve). Egy nagy vérfürdő. Hogyha két király megharagszik egymásra. Verekedés karddal és ágyúval. Lövöldözés. A vérontási napok. Igen haszontalan dolog; egy hosszú tragédia. Testvéri veszekedés. Forradalom.

A 2. és 3. kérdés a háború előnyeire és hátrányaira vonatkozott; úgy tettem fel a kérdéseket, hogy egyformán vonatkozhattak egyesek vagy a résztvevő népek vagy pedig az egész emberiség hasznára, illetőleg kárára. Meglepett, hogy a sok tanuló közül alig egy fogta fel oly általánosan a háború kérdését, amint mi felnőttek szoktuk felfogni. Egy sem ítélte meg a háborút csak abból a szempontból, hogy az emberiségre hasznos-e, fejlődésére jótékony hatású-e vagy pedig ártalmas és elvetendő. Mindegyikük első sorban embercsoportokat keresett, amelyek a háborúból hasznot húznak vagy kárt szenvednek, vagy pedig a győztes s a legyőzött országra nézve mérlegelte a háború esélyeit. Csak egyesek említik az emberiséget vagy a keresztény erkölcsöt, mint már az első kérdésnél láttuk. E magasabb szempontok előfordulásának ritkása nemcsak a kérdés szövegében leli okát, mely ily szem-

pontokat senkire sem kívánt ráerőszakolni, hanem főképen a 15 éves fiuk műveltségi fokában, kiknek elvonó tehetsége a főiskolai képzettségű férfié, sőt az átlagos ujságolvasóé mögött is meglehetősen elmarad. A középiskola IV. és V. osztályában még nem is esik sok szó az emberiségről és a vallástan erkölcsi elveit gyakorlati kérdésekre ritkán alkalmazták. Ha mindezen körülményeket tekintetbe vesszük, akkor megfordítva: azon kell csodálkoznunk, hogy ily általános szempontok mégis előfordulnak, s megjelenésük okát a fiuk ujságolvasásában vagy szüleik és nevelőik gyakran nyilvánított nézeteiben kell keresnünk.

A 2. kérdésre a következő válaszokat kaptam leggyakrabban:

a háború azért hasznos, mert a győztes fél földet, pénzt, hatalmat, becsületet, dicsőséget, tekintélyt nyer.

Ritkább válaszok példái a következők:

Előnye lehet a háborúnak a kedvező békekötés. A piac nagyobbodása. Az ipar, a kereskedelem, sőt az irodalom fellendülése. A rend helyreállítása. Hosszas vizálynak gyors elintézése. Hasznos a háború a kereskedőkre s oly emberekre, akik nyereszkeskedésből élnek s a háború alatt meggazdagodnak. A háború lehetővé teszi a sértések megboszulását. A haza földjét vérrel öntözi s új erőket kelt ki belőle. A katona gyakorlati kiképzése csak a háborúban történhetik meg igazán. A háború szorosabb kapcsolatot teremt az uralkodó és népe közt. A katonatiszt tekintélyét emeli. A háború tulajdonképpen a békét biztosítja azáltal, hogy a győztes államnak tekintélyt ad. Növeli a nép cselekvőerejét és erősíti a veszedelemmel szemben.

A leányok nagyrészt ugyanazokat az előnyöket sorolják fel, mint a fiuk többsége; de leggyakrabban a háború által elérhető béke szerepel s aztán a saját cél, melyet a győztes fél elérhet.

A kicsinyek pedig ezt mondják:

Jó a háború, ha nem veszítünk. Jó annak, akinek nem megy golyó a testébe. Jó annak, aki életben marad, mert minden olcsó lesz. Mert a békétlenkedő nemzetek elvesznek benne. Ha azok nyernek, akiket bántanak, akkor jó. Mert megszerzik az elégtételt, amiért a háború van. Mert legalább nem volna annyi ellenség. Mert lehet jól püfölni.

Legtöbbször emlegetik az országok meghódítását, a haza nagyobbodását, aztán a dicsőség és kitüntetés szerzését, meg a békét.

Még egy érv van, melyet egyesek a leányiskola s a kicsinyek kivételével, valamennyi iskolában felhoznak a háború mellett. Ez a *Malthus-féle érv*, hogy t. i. a háború akadályozza a túlnépesedést. A vidéki s a katonai iskolákban csak elvétve fordul elő, annál gyakrabban a wieni iskolában. Például ekképen: a mézszárlás által sok ember elpusztul, így állások üresek meg s másokról történhetik gondoskodás. Egy budapesti pedig így ír: a háború a túlszaporodott népességet csökkenti s a rengeteg munkanélkülinek kenyeret ad; egy másik pedig így: egy csomó kétes existenciát elpusztít.

A «túlnépesedés» fogalmának gyakori előfordulása gondolkodóba ejt. Malthus tana régi s a mai szociológusok többségének helyeslésével nem találkozik. Az a tény, hogy Malthus tanítása ma mélyebben gyökerezik a nép hitében mint a tudományos világban, újabb bizonyítéka annak a több helyütt (pl. Le Bon: Tömegek lélektana, Ibsen: Népgyűlölő) kimondott igazságnak, hogy *az eszmék lassan férköznek be a nép szellemébe, de ott szívósan, sokáig megmaradnak*. Másrészről azonban feltétele ennek a megmaradásnak, hogy a régi eszmét egy új, eleven érzelem táplálja, vagyis hogy annak az eszmének az ismételt gondolása és kimondása a léleknek valamilyen szükségletét elégítse ki. Ez az érzelem persze nem más, mint a saját gazdasági helyzetével való elégedetlenség s a kielégítendő szükséglet nem más, mint a nyomor s a kiméretlen verseny felpanaszolása. Így új forrásból, a tanulók válaszaiból, ismert igazságot meríthetünk: azt, hogy a városi középosztály a mai gazdasági viszonyok között sokat szenved, mindenesetre többet, mint a vidéki.

A 2. kérdéshez végül meg kell jegyezmem, hogy 2 budapesti diák a háborúban semmi jót nem talál.

Következik a 3. kérdés: *a háború hátrányai*. Az átlagos válaszok ezek:

A háború sok pénzbe és sok ember életébe kerül. Az államot katonai és politikai szempontból gyöngíti. A kereskedelem s a forgalom fennakad. A nép elveszítheti országát, szabadságát, függetlenségét. Inséget, éhínséget okoz. Akadályozza a művelődés haladását.

Íme néhány példa a ritkábban előforduló válaszok közül:

Az országot pusztítják. Az állam-adósság növekszik. Sok derék férfiú esik el. A háború zavarja az ideális világnézetet, ellenkezik a keresztény vallás elveivel, az embereket vérszomjasakká teszi. A mezőgazdaság munka szünetel, mert behívják a fegyverképes embereket. Sokan lesznek özvegyé és árvává. Sok anya elveszti fiát, ki tanasa volt. A részvényesek veszteséget szenvednek. A jogszolgáltatás rendje bizonytalanná válik. *A politika háttérbe szorítja a művelődést (kulturát)*. Az erkölcsök elvadulása. Rendesen hiábavaló vérontás, megfelelő eredmény nélkül.

A leányok átlagos válaszai itt is azonosak a fiúkéival; csak az élelmiszerek drágulását emelik ki jobban s emberhalál helyett többnyire vitézek, hősök vesztét siratják.

A kicsinyek válasza e kérdésre szinte egyhangúlag így szól: «mert sok ember hal meg». Hozzáteszi némelyik, hogy «sokan megsebesülnek». Csak most tűnik szemünkbe, hogy a magasabb osztályok egy szóval sem említették a sebesülést, csupán emberhalálról, vérontásról szóltak, elvétve éhségről és betegségről. E jelenség oka abban keresendő, hogy a 15 éves fiú érzékenysége testi fájdalmak iránt sokkal csekélyebb mint a 11 évesé, továbbá abban, hogy a nagyobb fiúnak már férfias büszkesége is tiltja, hogy testi sérülést mint valami rosszat akár csak meg is említsen.

Elvétve még a következő válaszok fordulnak elő a kicsinyeknél:

Elveszik az országot. Sok pénz elfogy és bombázzák a házat. Kevés embernek van kedve elmenni. Van olyan, aki félti az életét. Az embernek reszkírben van az élete. A háború embertársaink leöldöklése. Testvéreim meghalának. Apánk vagy bácsikánk hátha elveszne.

III.

Következik a 4. kérdés: *kvánja-e most a háborút?* Ennél a kérdésnél már alkalmazhatjuk a statisztikát, %-okban vagyis a tanulók számát osztályonként 100-ra átszámítva

	igent	nemet	igent és nemet
1. A vidéki iskolában	71	29	0
2. A 2 katonai isk. átlagában	48	42	10
A katonai reáliskolában	47	40	13
A hadapródiskolában	52	48	0
3. A kicsinyeknél	41	50	9
4. A wieni iskolában	42	55	3
5. A leányiskolában	35	65	0
6. A budapesti iskolában	28	67	5
Az összes iskolák átlagában	46	48	6

kaptam. Az egyes iskolákat itt a harciaság foka szerint állítottam sorrendbe. A vidéki iskolában tehát a válaszoknak mintegy $\frac{2}{3}$ -a harcias; a katonai iskolákban még valamivel több a harcias mint a békés; a többi iskolában a békepárt az erősebb; az utolsó kettőben $\frac{2}{3}$ békés, $\frac{1}{3}$ harcias.

Hogy a statisztikánál maradjak, mindjárt csatolom az 5. kérdés megfelelő arányszámait. A kérdés így szólt: *kíván-e egykor háborúban résztvenni?* Ismét 100 tanulóra átszámítva

	igent	nemet	igent és nemet
1. A 2 katonai isk. átlagában	98	1	1
A hadapródiskolában	100	0	0
A katonai reáliskolában	98	1	1
2. A vidéki iskolában	90	10	0
3. A leányiskolában	85	15	0
4. A wieni iskolában	75	20	5
5. A kicsinyeknél	69	29	2
6. A budapesti iskolában	48	33	19
Az összes iskolák átlagában	83	14	3

kaptam. Itt tehát a katonai iskolák majdnem egyhangúlag harciasak; a harcias párt a többiekénél is sokkal erősebb mint a békés, úgyannyira, hogy még az utolsó előttinél (a kicsinyeknél) is $\frac{2}{3}$ a harcias válasz; a budapesti iskolában azonban csak $\frac{1}{2}$ a harcias, $\frac{1}{5}$ pedig ingadozó.

A fönnebbi két összeállításból sokat tanulhatunk. Először is a 4. és az 5. kérdés eredménye igen különféle: a Szerbia ellen való háborút csak a tanulók fele kívánja, míg személyesen $\frac{5}{6}$ részük óhajt egykor háborúba menni. Ez a feltűnő

különbség több körülményben leli okát; először is a gyermekek a 4. kérdést inkább objektíve, a haza, a politika, a gazdaság, a család szempontjából ítélték meg s itt a vélemények természetesen megoszoltak; az 5. kérdést ellenben teljesen szubjektíve fogták fel s azért itt az ifjukur élénk vérmérséklete, a harci kedv és veszekedő-hajlam szabadon nyilvánult. Az iskolák is előmozdítják e hajlamokat: a történelmi s az irodalmi oktatás hazafias-hősies jellegű; Hunyadi és Zrinyi, Tell Vilmos és Szavojai Jenő e korosztályok példaképei.

A szóban levő ténynek másik oka az, hogy a félénk természetű kisebbség így gondolkodott: csak most ne legyen háború, a távoli jövőre bátran «igent» mondhatok, mert ez tetszetősebb. A becsületvágy, hogy bátor gyerekek tartsák, s a szégyenérzet, mely nem engedte saját félnétségét papíron megörökíteni, bizonyára sok fiút ösztönzött rá, hogy az utolsó kérdésre harcias feleletet adjon.

Jellemző a vidéki iskola állása a két táblázatban: a 4. kérdésnél első helyen áll, tehát a legharciasabb; az 5. kérdésnél pedig nyomban a katonai iskolák után következik. E tény ismét bizonyítja, hogy a hazaszeretet és az önfeláldozás nagyobb a vidéken, mint a nagyvárosban. Az, hogy a szerb háborút még a katonai növendékeknél is erősebben kívánják, a vidékiek alacsonyabb műveltségi fokából magyarázható: csak annyit tudnak, hogy a háború jönni fog, mert jönnie kell, míg a kis katonák sok esetben a kérdés politikai mérlegelésébe bocsátkoznak (mint megokolásaikból fog kitünni), mely nem mindig a háború javára dől el.

A leányiskola a szerb háború kérdésében igen békeszeretőnek mutatkozik, míg az 5. kérdésben a harciasabbak közt foglal helyet. Ez onnan ered, hogy a leányok szájalomból vagy kíváncsiságból szívesen mennének el ápolónőnek, s ezt nem tartják valami veszedelmes foglalkozásnak.

A kicsinyeknél már észrevehető arányban jelentkezik a félnétség; de náluk részben éppen ellenkező irányban nyilatkozik, mint a nagyobbaknál: az időbeli különbség, a közeli vagy távoli jövő, alig van hatással rájuk; ellenben hat a személyes különbség: én vagy más — és a helyi különbség: itt vagy pedig ott lent Belgrádnál. Minthogy e fiúcskák öszintébbek a nagyobbaknál s az ő korukban a bátorság még nem feltétlenül kötelező: nem csodálhatjuk, ha néhányan (nem

egészen $\frac{1}{3}$) nem jelentkeznek a csatára személyesen. Egyéb-ként, ne felejtjük, hogy az 5. kérdésre adott igenjeik száma (69) még jóval felülmúlja a 4. kérdéséit (41).

Hogy a budapesti iskola miért áll mind a két kérdésnél utolsó azaz a legbékésebb helyen, annak csak egyik okát tudom megmondani: az illető tanár ebben az osztályban névtelenül iratta a válaszokat; mindegyik tanuló csupán korát írta rá, nevét nem. A *névtelenség* önálló kérdése a lélektan-nak, melyről nem óhajtok ez alkalommal értekezni. Annyi azonban közismert tény, hogy mindenki különböző módon nyilatkozik, ha névtelenül, mintha saját neve alatt kell írnia; titkos följegyzései másképp szólnak, mint levelei s ezek ismét másként, mint nyilvánosan tartott beszéde vagy hirlapi cikke; a titkos szavazásnak is mindig más az eredménye, mint a névszerint valónak. Azért a budapesti iskola arányszámait tulajdonkép nem is szabad a többiekével összemérnünk. Bizonyos, hogy mindaz, amit a többi iskolák tanulói büszkeségből, becsületvágyból, hencegésből, vagy pedig álszégyen-ből, az olvasó ítéletétől való félelemből írtak, itt kimaradhatott. Hogy mennyit írnak a gyermekek ilyen szubjektív-önző indokokból, azt csak a próba mutathatná meg, ha t. i. ugyan-azokra a kérdésekre egyszer névtelen, máskor meg névsze-rinti választ kívánnánk.

Gondolkodóba ejthet már az a körülmény is, hogy a szóbanlevő osztály 19⁰/₀-a kettős azaz ingadozó választ adott az 5. kérdésre. Ha csak azt feltételezzük is, hogy ez a 19⁰/₀ névsze-rinti szavazás mellett a háborúban való részvételre határozta volna magát, akkor az eredmény már megközelítené az utolsó előtti iskola arányszámát. Ez az iskola pedig a kicsinyeké, akik szintén névtelenül írtak; de úgy látszik, mintha ez a körülmény 11 éves fiúkra még hatással nem volna. Még alig ismerik a hazafias büszkeséget s a színlelésre még nincs tehetségük.

Úgy látszik, hogy a *névtelenség tekintetében 3 fokozatot* lehet megkülönböztetnünk: a *műveletlen* ember csakis egy-féleképpen tud nyilatkozni; a *művelt* ember örül, ha egyszer kivételkép alkalma van rá, hogy igaz meggyőződését nyilváníthatja, ez a 2. csoport tehát őszintévé lesz; a harmadik azonban: a *félműveltségű* ember arra használja fel az alkalmat, hogy vicceljen, vagy arra, hogy képzeletéből merítsen s valami nagyszerű, érdekes és hihetetlen dolgot mondjon,

ami feltűnést keltsen s az olvasó figyelmét lekösse. A felsőbb (V.) osztály névtelen válaszai között is találtam néhányat ebből a fajtából. Hozzáteszem, hogy ez az egy ok, t. i. a névtelenség, nem magyarázza meg kielégítőképen a budapesti iskola helyzetét a 2 táblázatban; de mindeddig nem sikerült a tünemény egyéb okait fölfedeznem.

Végül még a wieni iskoláról kell megemlítenem valamit. Ez az iskola mind a két táblázatban középhelyet foglal el, pedig, ha az egyes válaszokat olvassuk, mindent inkább találunk, mint középszerűséget. Hogy a statisztikai eredmény mégis középszert mutat, annak oka éppen a tanulók sokféleségében rejlik; a különböző irányú nézetek nagyobb számú tanulónál éppen kiegyenlítik egymást. Szolgáljon ez a tapasztalatunk intő jelül, hogy lélektani kutatásban a statisztikai módszert csak a legnagyobb óvatossággal alkalmazzuk.

IV.

Következik a *4. és 5. kérdésre adott feleletek indokolása*. Kezdem a *4. kérdés igenlő válaszainak* indokolásával, vagyis azzal, hogy *miért kívánták a Szerbia ellen való háborút*.

A nagyobb fiuk leggyakoribb indokolásai ezek:

Kívánom a háborút, mert csapataink most harcra kész állapotban vannak. Mert már rég nem volt háború. Hogy a szerbek hetykeségét megbüntessük. Mert a háború növelné a katonai hivatás tekintélyét. Fegyvereink kipróbálása végett. Hogy hazánk hatalma és tekintélye növekedjék. Sokat lehetne tanulni belőle. Mert később veszedelmesebb volna: világháború keletkezne. Hogy a sértéseket megboszuljuk. Hogy Ausztria¹⁾ nagyobbodjék. Mint katona. Mert biztos a győzelem.

Íme a ritkább indokolások néhány példája:

Hogy hadseregünknek ismét alkalma legyen magát kitüntetnie. Mert Ausztria politikai és gazdasági helyzete a győzelem után javulna. Hogy előkészületeink hiábavalók ne legyenek. Mert az előléptetési viszonyok kedvezőbbé válnának. Mert különben azt mondhatnák a szerbek, hogy félünk tőlük. Mert a haza becsületét megtámadták. Hogy az ifjuságnak példa adassék. Tekintélyünk emelkedne a világtörténetben. A had-

¹⁾ Azok a válaszok, melyekben „Ausztria“ vagy a „császár“ fordul elő, a wieni iskolából valók.

ügy próbára tétetnék s gyengéi kijavíthatók volnának. Hogy nagyhatalmi állásunkat megtarthassuk. Hogy ne maradjunk szegényben. Hogy lássa az ellenség, hogy nem vagyok gyáva. Mert apámnak sokkal nagyobb keresete lenne. Mert Magyarország egykori nevét megkapná. Szabad útunk lenne a Balkánon keresztül. Hogy a hengegő szerbek és montenegróiak vesszenek és ezáltal hazánk nagyobb tengeri hatalommá nőhet. Mert a háború okvetlen szükséges, ha egy országot gazdaggá akarunk tenni. Mert a szerb parasztok szivesebben volnának osztrák alattvalók. Mert hamarabb zárnák az iskolát. Mert változatosság lépne az egyhangu élet helyébe. Mert az első egyike volnék, aki szabad csapatba lép. Mert a győzelem után Ausztria elnyerné a műveltségi fokának megfelelő helyzetet.

A leányok a haza dicsőségét emlegetik leginkább. A kicsinyek pedig így indokolják igenlő válaszukat:

Hogy legyen több országból Magyarország. Mert még sohase voltam háborúban és szeretném látni. Mert nekem nem kéne menni, mert kicsi vagyok. Ugy szeretnék menni, hogy azonnal itt hagynám szüleimet. Mert diadalunk lenne. Mert jól elvernők a szerbeket. Mert meghalnék dicsően. Mert egy kis testmozgás volna. Mert biztosan a magyarok nyernének.

A *tagadó választ* a nagyobb fiúk legtöbbször a következő módon indokolják:

Nem kívánom most a háborút, mert én még nem mehetnék el. Mert az ország kárt szenvedne. Mert a háború az államnak semmi hasznot sem hozhat. Mert a szerbektől semmit sem várhatunk, se földet, se pénzt. Mert valószínűleg világháború lesz belőle. Mert sok rokonom van a katonák közt. Mert az ipar s a kereskedelem kárt vallana. Mert e háború hátrányai felülmúlnák az előnyeit.

Ritkábban előforduló indokolások ezek:

Mert a császárunk öreg és neki a háború csupán gondot okozna. Emberszeretetből. Hogy a hadsereget későbbi, súlyosabb időre tartsuk fenn. Mert az állami élet nyugodt folyása megszakadna. Túlságosan sok emberéletbe kerülne azon a vad hegyvidéken. Mert a legtöbb nagyhatalom ellenünk van. Mert nincs alapos ok a háborúra, esetleges vereség lerontaná tekintélyünket, győzelem pedig igen sokba kerülne. Az anyagi kárt az erkölcsi siker nem pótolhatná. Tanáraink legnagyobb része elmenne s az új tanároknak egészen mások a nézetei.

s a módszere. Mert új tanárok jönnének, akik nekünk époly idegenek mint szokásaik. Mert monarchiánk most a legszebb virágzásban van. Mert Magyarország minden tekintetben hátramaradt és ez még jobban tönkretetheti. Mert kár volna egy olyan hitvány királyságért, mint Szerbia, annyi embert és pénzt áldozni. Mert nem kapunk hadi kárpótlást. Mert bezárnák az iskolákat. Mert a háború úgyszólván emberirtás. Mert a háború rengeteg költsége a háború befejezte után mint adó vettetik ki. . . jön a nyomor. Mert szeretteim is odavesznének. Mert szegények vagyunk és inségnek nézünk elébe. Mert az árúk megdrágulnak, bár a rossz idők csak átmenetet képeznek. Mert mindegy, melyik államhoz tartozik az ország, csak jól igazgassák. Mert testvéreim elmennének s talán sohase látnám őket viszont. A zord évszak miatt.

A leányok azokon az indokolásokon kívül, melyek a fiuknál is a leggyakoribbak, még ezeket mondják:

Mert sok fiatal ember pusztul el. Mert Magyarországnak sok vitéze esnék áldozatul.

A kicsinyek pedig nem akarják a háborút:

Mert a testvéreimet (rokonaimat, ismerőseimet) is elvinnék. Mert akkor nem lenne papám. Mert akadályozza a tanulást. Mert akkor az országot elvehetik. Mert nagy zavar lenne. Sajnáltnám azt a sok katonát. Mert sok magyar meghalna. Mert akkor nem lennének urak.

Hasonló sokféleséget találunk az 5. kérdésnél, mely tudvalevőleg így szólt: *kíván-e egykor háborúban résztvenni? Az igenlő válaszok leggyakoribb indokolásai a nagyobb fiuknál így hangzanak:*

Mert szeretem a hazámat. Örömmel halok meg hazámért. Hogy kitüntetést kapjak. Mert érdemet szerezhetek a haza körül. Hogy becsületet és dicsőséget szerezzek. Mert ez a katonaélet célja. Hogy tanuljak. Hogy tapasztalatokat gyűjtsek. Hogy hazafias kötelességemet teljesítsem. Hogy a katonaéletet megismerjem. Mert meg akarok halni a hazáért.

Ritkább megokolások a következők:

Mert a császárért élek és halok. Mert arravaló vagyok. Hogy a katonaélet árnyoldalait megismerjem és valódi céljának megvalósítását lássam. Hogy megmutassam, hogy nem vagyok gyáva. Hogy fényes pályám legyen. Hogy én is résztvehessek hazám jogszerzésén (írja egy ügyvéd fia). Hogy érezzem, milyen

az, ha minden pillanatban meghalhatok. Helyőrségi élet unalmas – változatosság végett. Hogy kimutassam, hogy nemcsak szóval, hanem tettel is katona vagyok. A háborúban saját cselekvőképességemet szeretném megismerni. A veszedelmek ellen edzeni szeretném magam s lélekjelenléteimet fokozni. Hogy lássam a mi katonáink lelkesedését. Szives örömet, ... gazdag tapasztalatokkal térnék vissza szerettem ölelő karjai közé. Mert aztán viselhetem ezt a dicsőséget. Mert hazaszeretetünk ott csak fokozódik. Nagyon szép dolog, ha valaki mondhatja magáról, hogy résztvett egy háborúban. Mert a haza kenyerét eszem és ott élek, tehát kötelességem azért életemet föl is áldozni. Hogy ellenséget kergethessek. Mert a rongy szerbektől nem félek. Mert szeretem a kalandos életet. Mert hazámnak az ellenségeit ki nem állhatom. Mert verekedni szeretek. Mert tanulmányozhatnám embertársaimat a veszélyben. Mert legszebb a halál a becsületért való küzdelemben. Szeretném látni, hogyan fut az ellenség. A hazáért vagy élni vagy meghalni! de semmi esetre sem rabszolga módra gyáván honn maradni. A sebesültek ápolásában résztvennék stb. stb. Mert szeretnék egyszer igazán látni egy szép csatarendet. Mert igen érdekes és nem valami veszedelmes, mert mindenki izgatott és igen rosszul céloz. Mert telve vagyok tettvágygal. Mert érdekelnek a hadászat sikerei. Hogy valamivel én is hozzájáruljak hazám védelmezéséhez s talán ahhoz, hogy hatalmának tetőpontjára emelkedjék. Hogy felajánljam császárnak és hazának szolgálatomat köszönetül a békében élvezett jótettekért és kényelmekért.

A lányok azzal indokolják igenlő válaszukat, hogy a szegény beteget és sebesülteket fogják ápolni. Egyesek azonban azzal, hogy: Esetleg dicsőséget arathatok. Mert a hazáért minden hazafias ember szeret küzdeni. Hogy lássam, hogy a mi katonáink vére nem folyt hiába.

A kicsinyeknél legelterjedtebb ez a két indokolás: Mert lövöldözni szeretnék; és: Hogy lássam, hogy milyen a háború. Előfordulnak még ilyenek: Mert a hazáért meghalni szép. Mert ott agyonühetném az ellenséget. Mert én is szeretnék a dicsőségben résztvenni. Nagyon szeretnék, mert a magyar ifjagnak nem szabad félni a puskától. Ha a hazának szüksége van rám, mert akkor hős a hős. Ha tudnám, hogy el nem esem. Van sok diák, aki a vérét szivesen ontja a hazáért.

Mert ha meghaltam volna, akkor csakis a hazáért haltam volna meg. Hogy lássam az ellenség vesztét. Mert testvéreimet megvédeném. Hogy lássák, hogy a hazát szeretem!

Az 5. kérdésre adott tagadó válaszok rendes indokolása ez:

Nem szeretnék háborúba menni, hogy szüleimnek bánatot ne okozzak.

Ritkább indokolások a következők:

Önfentartási ösztönből. De gustibus non est disputandum. Mert szellemi téren nagyobb hasznára lehetek nemzetemnek. Mert gyöngé testalkatu vagyok. Nem szeretem a vérontást sem látni, sem esetleg egy ellenfelemnek halálát okozni. Háborúban való részvétől engem Isten őrizzen, mert ha meg akarok halni, akkor vannak szebb halálok is. Nem tudnám nézni a sebesülteket, nem tudnám hallani jajveszékeléseiket. Jobb szeretem a békés, nyugodt életet, mint az izgalmakat. Nem kívánom a sebesültek hörgését hallani és a halottól undorodom. Nem vagyok kíváncsi. A háború nyomorékká tehet, mely után koldusbottal kéne kenyeremet megkeresni. Mert nem szívesen lövetném le magamat. Mert nekem a magam java lenne az első s nem az országé. Be kell vallanom, hogy nem vagyok hazafias; nem látom be, miért áldozza fel az életét az ember az országért, nekem semmi hasznom se lenne hazám terjeszkedéséből. Mert még élvezni akarom az életet. Mert amennyire most magamat ismerem, csupán a hiúság (érdemjel, kitüntetés stb.) ösztönözne; talán később másként fogok gondolkodni! A háború tönkretehetné életpályámat: mint diák több évet vesztenék általa, mint kereskedőnek üzletem mehetne tönkre.

Leányoktól származnak a következő indokolások:

Mivel nem tudnám látni a halottakat. Mert a sok vitézt sajnáltam volna, aki a vérét ontotta, ha mindjárt a győztes fél katonái lettek volna és nem tudták megérni azt.

A kicsinyek főképp így okolják meg tagadó válaszukat: Mert meghalhatnék.

Ezenkívül: Mert sírna utánam a papa meg a mama. Mert nem biztos, hogy élve jövök haza. Nem szeretném, ha meghalnék olyan hirtelen. Nem szeretném azokat a véres sebesülteket látni ott a földön (látó típus). Mert a sok katonák között eltipornának. Mert nem látnám többé szüleimet.

A középiskoláról.

Irta: Nógrádi László dr.

I. Az érettségi.

Egyik érdeemes laptársunk a Gurlitt könyvét (Erziehungslehre) bírálva, azt mondja: «Kivánatos, hogy ne maradjon előttünk idegen a német nevelésnek ez a kemény bírálata, hiszen ami ott hiba, az nekünk is hibánk». Igazán örülünk ennek az őszinte beszédnek, mert ez arra vall, hogy beismérésben vagyunk. Van bőven hibánk, sok hibánk. Ezen hibák jó része a középiskolában a szervezet rovására esik, melyet, mikor «kieszelődött», a szépen kigondolt teórián kívül semmi más nem támogatott. Ilyen kieszelt teória-termék az érettségi is, melyet kieszelőik a középiskolai oktatás koronájának szántak. A dolog ugyanis úgy áll, hogy május közepén megkapod a nyolcadik osztályról a bizonyítványt, de még érett nem vagy, egy hónap leforgása alatt azonban megérsz vagy legalább is megérhetsz s megkapod a koronát.

Vegyük egy kicsit vizsgálat alá ezt a csodálatosan gyors érést kihirdető érettségit. Az érettségi célja azt kikutatni, hogy a gyermek ifjú lelke elérte-e már azt a fejlődési fokot, hogy a tudományos pályák valamelyikére előkészítő egyetemi tanulmányokkal sikeresen tud majd foglalkozni. Az érettségi vizsgálat lényege ez. És hogy ezt a célt elérje, írásbeli és szóbeli vizsgálatot kíván. Az írásbeli néhány sornyi latin szöveg fordítása magyarrá, egy kitűzött magyar téma kidolgozása és egy számtani feladat megfejtése. Mindezen dolgok elkészítése idegen segédeszközök nem használásához van kötve, tehát az ifjúnak önállóan kell dolgozni.

Tegyük fel, hogy az ifjú *kellő ellenőrzés* mellett valóban önállóan dolgozik, hogy a nagy lelki izgalom mellett is marad annyi energiája, hogy a három nap egymásután tartó fáradtság dacára is sikerrel oldja meg feladatát, mégis kérdezzük, hogy tűnik ki ezen dolgozatokból az, hogy az ifjú valóban érett lélekkel fog megállani a tudományos pályán. Kérdezzük, hogy mutathat ez a három dolgozat többet, mint azon munkássága, melyet nyolc éven keresztül végzett nem egy-két nap alatt, hanem az összes iskolai órákon. Öt órai munkaidővel nyolc év munkaideje hogy ér fel? Hiszen a

munkabírás nem a tehetségtől függ mindig, hanem attól is, hogy az illető szeret-e dolgozni, tehát a szorgalomtól is. Háromszor öt óra alatt hogy lehet ezt eldönteni?

Persze erre a kifogás az, hogy hiszen az írásbeli dolgozatok épp azt fogják megmutatni, hogy az illető milyen szorgalmasan s mennyi tehetséggel dolgozott nyolc éven át, míg az érettségi írásbeli napjához ért. Igen, de én meg erre azt felelem, hogy ez a cáfolás egész bizonyosnak veszi azt, hogy a kitűzött tételek valamennyi gyermekre nézve egyéniségszerűek voltak, azaz megfelelők, és azt, hogy a gyermek-íjű azon három nap alatt minden fizikai és lelki zavartól, gyöngeségtől ment volt. Hogy a szokatlanul ünnepélyes keretű írásbeli s a nagy kockázat, amely előtt áll, egyáltalában nem befolyásolta őt, hidegen hagyta, semmiféle zavarokat nem idézett elő. Feltehetjük-e ezt? Ha az előbbit elhithetjük, ez utóbbit semmikép sem. Én láttam már nem egy kiváló tanítványomat, akinek szorgalma s tehetsége is mindig első volt s legjobb eredménnyel tanult, hogy az érettségi írásbeli előtt kétségbeesve vissza akart lépni. És láttam már olyant is, aki sohase volt szorgalmas, a tehetsége se jó, mindig gyöngye volt és mégis úgy ment neki az írásbeli érettséginek, mint a gyakorlott kártyajátékos egy tarok partienak. És olvastam már nem egy olyan írásbeli dolgozatot, melyet nyolc éven át szintizsta jeles tanuló készített s mégis igen gyöngye volt. Szóval nem sikerült.

Nem sikerült, igenis nem sikerült, de nem azért, mintha az én ifjannak képességével vagy szorgalmával szerzett ismerete elégséges nem lett volna, hanem azért bizonyosan, mert épp azon öt óra alatt lelki diszpozíciója nem volt alkalmas az eléje szabott munka jó elvégzésére. Hogy lehetséges egy munkából itélni? Melyik az igazságosabb, ha egy író egész munkásságából, egy embert egész élete tevékenységéből vagy ha csak egyetlen művéből, egyetlen cselekedetéből ítélünk meg? S ha nem járánk el igazságosan az emberrel szemben, ha egyetlen egy dolgát kiszakítva az évek egész sorának munkásságából, úgy ítélünk meg, mikép lehet igazságosnak és helyesnek tartani ezen eljárást a gyermekkel szemben!

Nyolc éven keresztül nemde bőséges alkalom volt megfigyelni a gyermek fejlődését, tehetségének gyarapodását, munkabírását, nem egy dologról, hanem az évek egész sorá-

nak munkásságából ítélhetett a mértéket kiszabó testület s ítelt is évről-évre, míg végre meghozta végleges ítéletét s megadta az abszolúciót arra, hogy iskolai pályáját, a középiskolai nyolc osztályt sikerrel bevégezte s mégis alighogy elhangzott ezen ítélet, a kieselt érettségi-teória értelmében egy-két héten belül egy újabb vizsga torturája alá esik a gyermek-ifjú, hogy tanuságot tegyen: érett-e, nem-e? És kell neki csinálni három dolgozatot, meg kell fejteni három témát, hogy a tanuságtétel teljes legyen. Akárcsak a mesében olvasná az ember, hogy három találós kérdés sikeres megfejtésétől függ a mesebeli hős boldogulása. A mesében ez mulattató és érdekfeszítő, helyén is van, de mit keres ez a mesebeli fogás komoly dologban!

Vagy talán az iskola embereinek ellenőrzése ez, hogy valóban olyan munkát végeztek-e, amilyent a nyolcadik osztályú bizonyítványban feltüntettek. Az lehet, van benne valami policáj-íz is. A kis birót ellenőrzi az öreg biró, az öreg birót a jegyző, a jegyzőt a mit tudom én ki. Ez a borzasztó pontos ellenőrzés ugyan mit tud megállapítani, hogy képes az az egyetlen érettségi ellenőrző három tárgy dolgozatait lelkiismeretesen elolvasni, három ember munkáját három külön studiumból egymaga elvégezni, hogy tud ítélni olyan gyermekek felől, akiket soha sem látott, sohasem ismert, munkájukat figyelemmel nem kísérhette. Valóban csodás talentumnak kellene lennie, hogy helyes ítéletet tudjon formálni, mellyel megjavítja olyan emberek ítéletét, kik nyolc éven át megfigyelhették a munkák készítőjét.

Én kevés komolyságot látok ebben a részében az érettséginek épp úgy, mint a másik, a szóbeli részében.

Az írásbeli sikeres elvégzése után az ifjú a szóbelire mehet. Körülbelül egy hónapnyi idő áll az ifjú rendelkezésére, hogy készülhet a szóbelire, a nagy eseményre, amely még félelmesebb, még fogvacogtatóbb, mint az írásbeli, mert az írásbelin még csak lehet remélni valamelyes segítséget, de a szóbelin «hagyjatok fel minden reménnyel».

Ugyan mire jó az egyhónapi készülés? Elkészülhet-e ezen idő alatt az ifjú, kit közben az írásbeli is zaklatott, fárasztott, a szóbeli érettségire? Mivel tudhat ő többet, mivel lehet lelke érettebb ezen egyhónapi készülés után? Komoly tudás lehet-e az, amit egy hónap alatt sajátított el,

részévé vált-e az valóban ismertanyagának s hozzájárult-e lelke energiájához az, amit ő egy hónap alatt megtanult?

Ezt a kérdést kell feltennem, mert ha egy hónapi tanulás elégséges az érettségi fok elnyerésére, akkor van értelme annak a vizsgának, ha azonban nem elégséges, akkor mire való ez a szóbeli. Elhíhetjük-e, hogy egy hónap alatt pótolni tudja az ifjú, amit elhanyagolt nyolc éven át? Ha pótolni tudja, akkor vagy keveset felejtett vagy oly kevéssel kell többet tudnia az érettségi szóbelire, hogy ezért nem szükséges a külön vizsga gyötrelmének kitenni az ifjút. Ez titok. S milyen rettenetes komolysággal történik minden. Itt áll a zöld asztal, körülötte a birák, középen a fő-fő pörösztó a hivatalosnál is hivatalosabb ábrázattal. A zöld asztal előtt ifjak, kik tegnap még ott ültek az iskola padjaiban. Arcuk sápadt, kimerült idegzetük elnyűtt, inkább automaták, mint lelkes lények. Azt hinné az ember, hogy egész éjszaka dözsölő lump kompániát lát az «élet egyik legfontosabb mozzanata» előtt. A szalonkabátok alatt dobog a szív, csillagok s tűzkarikák járnak boszorkánytáncot a szemek előtt, az ész mindenfelé elfut, csak ott nem marad egy csepp sem, ahol kellene. Fél mindenik s rettegve tekint az ismeretlen férfiú felé, ki még jó, ha Sphinxként áll előttük, ha nem előzte meg ilyen hír: X intézetben harminc közül elbuktatott huszat. Pedig nem egyszer járja ilyen. S ha nem is igaz, maga a hír is elégséges arra, hogy rettegő félelemmel töltsse el a gyermekifjút. Mikor én az én jó fiaimat, kiknek munkáját nyolc éven át irányítottam, kikkel együtt dolgoztam s láttam, hogy fejlődik testük pöttön gyerekből szép szálás ifjúvá, hogy terebélyesedett apró kis vadoncból terebélyes fává lelki erejük, láttam őket, kikkel egybe forrt a lelkem, szeretetem, szívem, hogy állnak ott sápadtan, reszketve, végig nyilalt rajtam a fájdalom és elgondoltam: ime itt ülök én is a zöld posztós asztalnál, mert itt kell ülnöm és asszisztálnom ebben a ceremóniában. És eszembe jutott a mi nyolc éven keresztül végzett szép munkánk, melyet együtt végeztünk minden zöld posztós asztal, minden szalonkabát, minden félelem nélkül, csak szeretettel és egybeforrott lélekkel. Eszembe jutott az első esztendő, az első óra, mikor először találkoztunk és még nem ismertek. A sok csillogó szem tele volt kérdéssel, melyet szótlánul intéztek hozzám: ki vagy te; mi téged nem

ismerünk; féljünk-e tőled vagy szeressünk; fogsz-e szeretni minket? És láttam, hogy az őstermészet, az ismeretlen félelme, ott ült arcoeskájukon. De aztán, aztán volt gondom arra, hogy a félelem elszálljon arcukról, hogy ne lássanak mást bennem, mint az első munkást, a jó tanácsadót, ki értük dolgozik s akivel ők is szívesen dolgozhatnak. És nem is féltek soha... De most féltek. Hallottak egy rettentő komoly beszédet, láttak ott a zöld asztalnál roppant komoly arcot. Mintha minden munkám összeomlott volna, minden szeretetem hiába való, mintha az a rettenetes zöld asztal s az a rettenetes óra, mely előtt álltak, a nyolc évi fáradtságomat elpusztította volna!

Féltek s ezt nem tudtam megbocsátani!

A lélekakasztás nehéz percei után s ennek hatása alatt folynak le a 10–10 perces feleletek. És kérdezem, mit lehet kipuhatolni ezen idő alatt. Esetleg olyan kérdést kap az ifjú, amit pompásan tud, esetleg olyat, amit nem tud. Nem lehet mindentudó egy se. Szóval egy kis roulette-játék következik. De az érettségi elnök kalkulust ír. Jegyezzük jól meg, kalkulust ír 10 perces feleletre s ebből megállapít mindent. Mindent egynéhány kalkulusból, egy óráscai tapasztalatból. Megismeri az ifjú egyéniségét, képességét, munkabírását szorgalmát, készültségét, lelke fejlettségét, multját, jelenét s jövődjét, szóval mindent.

Lehetséges ez? Én azt hiszem lehetetlen, hisz az érettségi elnök is csak ember és csak a legkivételesebb esetekben jó gyermekpszichologus. Ő is csak ember, ő is elfárad a figyelésben, ő is tévedhet és talán inkább tévedhet (s ez meg is bocsátható), mint annyi tanár, kik nyolc éven át megismerhették az ifjút s megítélhették mégis alaposabban, hogy lehet-e egy osztályból a másikba ereszteni s végre lehet-e neki igazságos megismerés alapján a nyolcadik osztályról kielégítő bizonyítványt adni.

És hátha jobban megítélhették, akkor mire való az érettségi szóbeli is. Semmi másra, mint arra, hogy elég legyen téve egy teóriának, mely éppen olyan tévedésen alapszik, mint sok más egyéb az öreg pedagógiában.

Nem célunk, hogy javaslatokba bocsátkozzunk, hogy mit kellene az érettségi helyére tenni, hiszen olyan világos ugyis a felelet: nyolc évi tisztességes, komoly munkát, mely munkára, a munka szeretetére neveli a gyermeket s meg-

adja lelkének azt az energiát, hogy tovább tudjon dolgozni azon a téren, amelyet élethivatásának kiválasztott. Ezt az együttes képességet az ifjúban nem *konstatálni* kell, hanem *ki kell benne fejleszteni*, mert hiába bukik el az érettségin akár egy évre, akár két hónapra és hiába igazolja a papiros, hogy érett, ha komolyan dolgozni nyolc éven át meg nem tanult, ha lelki energiája oda nem fejlődött, hogy dolgozni képes legyen, nem ér semmit akár hogy, elégségesen, jól vagy jelesen is bizonyítja a papiros, hogy érett. Ez a bizonyítványpapír mit se ér, csak az egyén értékes. Egyéneket, hasznos, derék munkás egyéneket pedig nem egy vizsga nevel, hanem a szakadatlan közös munka.

Gyermek-lélektani szempontból, de az előbb hangoztatott munka szempontjából is el kell itélnünk az érettségit. Sok szomorú tapasztalat bizonyítja, hogy az érettségi vizsgálat a gyermeklélek szempontjából káros. Oly izgalmak állandó hatása alatt áll az ifjú lelke hosszabb időn át, hogy ez káros visszahatás nélkül nem mulhat el a gyermekifjú lelke fölött. Még a legerősebb fizikumúak is megsínylik a lélek túlzogatottságát. A gyöngébb pedig egyenest összeomlik. Egyes esetek, a legszomorúbbak, melyek éppen szenzációs voltuknál fogva a nyilvánosságra is kerültek, már elég szép számmal felsorakoztathatók az érettségi ellen, mint pszichológiai bizonyítékok, a legtöbb azonban még nem kerülhetett a tudományos adatok közé. Ajánlatos volna, hogy a gyermektanulmányozás ezen térre is kiterjessze figyelmét, hogy foglalkozzék az érettségi, de általában a vizsgák tanulmányozásával gyermeklélek szempontjából. Az így gyűjtött adatok kétségtelen bizonyítékát adnák annak, hogy a régi pedagógiának ezen vizsga-teóriája káros és bármennyire belegörcsösödött is az iskolák szervezetébe, mégis eltörlendő.

II. Az értesítő.

Már készülnek az Értesítők. Mikor az iskolák Értesítőit nézem, hamisíthatlan dohos szag csap meg. Az öreg, régi, teóriás pedagógiának maradi mohikánjai ők. Céljukat úgy, amint sok közülök kikerül a középiskolai fészekből, nagyon nehéz meghatározni. Egyik-másik egy roppantul tudós fejtegetéssel kezdődik, némelyik egy iskolai ünnepély szónoki

beszédével, a harmadik szerényen az iskolai tananyag közlésével s csak olyik-olyik egy olyan cikkel, mely a gyermekeknek vagy a szülőknek való. Én azt szeretném, ha az Értesítő egy olyan könyvecske lenne, amit a szülők évről-évre szeretettel várnak, mert benne gyermekük nevelésére hasznos gyakorlati kérdéseket találnak, amely nem elvont fejtegetésekkel, hanem világosan, könnyen érthető módon tárgyalna olyan témát, amit aztán haszonnal olvashatna el a szülő és szívesen is, mert a gyerekekről s így az ő gyermekéről is szólna. Ma a közönség, éppen a gyermektanulmányozás által felkeltett érdeklődés hatása alatt, szívesen olvas gyermeklélektani dolgokat. A gyermeknevelés, a gyermek lelki életének megismerése ma, hogy úgy mondjam, divatosan népszerű. Szeretik az efféle olvasmányokat. Az Értesítők még fokozhatnák ezt az érdeklődést s ebből csak haszon származnék, mert ezzel bensőbb kapocs fűzné össze az iskolával a szülőket.

De szeretném azt is, hogyha az Értesítő a gyermekek kedves könyve lenne, ha megtalálná benne azt, ami az ő lelkének kedves és tanulságos. Ma az Értesítő egyik se. Mire való s kinek való az elvégzett tananyag közlése! Talán, hogy a tanuló rekapituláljon, vagy a szülő, vagy a felsőbb hatóság lássa. A gyermek el nem olvassa, a szülő se, a felsőbb hatóság se. Kinek volna kedve olvasni ilyenfélét: I—XII. fejezetig; a tatárjárás; a kör; a másodfokú egyenletek; stb. Senkinek. Hát akkor mégis minek? Elő vagyon írva, hogy közölni kell, holott hasznosabb dologgal is meg lehetne tölteni. A tananyag ilyenformán való leközléséből egyáltalában semmi sem tűnik ki az év történetéből. Ez meg nem ragadja a szülők figyelmét, érdeklődésüket fel nem kelti, az iskola szellemét, közös munkáját fel nem tárja. Szóval ez egészen fölösleges töltelék, mely nyomdafestéket nem érdemel. Persze a jó öreg pedagógia úgy okoskodott, hogyha már Értesítő, hát legyen értesítő, adjon katalógust arról is, tartalomjegyzéket a végzett tananyagról, mert ez a fő, ez mutatja az iskola munkáját. Pedig dehogy ez!

A többi fejezetekről nem szólunk, statisztika stb. maradjon békével, de egy fejezetéről szólnunk kell. S ez az úgynevezett «érdemsorozat». Az érdemsorozat osztályonkint adja a tanulók nevét, vallását, néhol még azt is, hány éves.

Igazi német vaskalap módszer: szőrszálhasogató és alapos! A hány éves után jönnek az érdemszámok. Jönnek a jelesek, jók, elégségesek és elégtelenek. Némelyik értesítőben a jeleseknek kövér betűk jutnak, a másikon a szekundásokat éri ez a kitüntetés.

Az érdemsorozat kimutatása is a jó öreg pedagógia egyik találmánya és ez is arra vall, hogy mennyire gyermektanulmányi alapon gondolkoztak!?

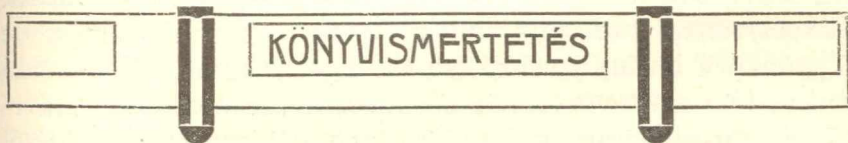
Ez a fejezete a legcsúnyább része az Értesítőnek. Legcsúnyább, mert nemcsak a gyermekre kipellengérező, hanem a szülőkre is sérelmes. Egyik-másik gyermek talán megszokja s fel se veszi, ha a neve után egy csomó négyest lát, de hány olyan gyermek akad, akit ez a megszegyenítés nagy fájdalommal tölt el, hány van olyan, akinek lelkében ez a szúrás az iskola részéről ellenszenvet, ne mondjam gyűlöletet kelt az iskola iránt. Szabad-e olyant tenni az iskolának, ami a kiszabott büntetésen felül sújtja még egy külön büntetéssel a gyermeket; szabad-e olyant cselekedni, ami önértékében sérti a gyermeket; gyűlöletet, ellenszenvet kell-e kelteni maga iránt az iskolának? Ezekre a kérdésekre várok feleletet azoktól, akik az érdemsorozatok közlését egyik ható «pedagógiai eszköznek» tartják.

Szép pedagógiai eszköz, mely a kipellengérező szégyentáblát akasztja a gyermek nyakába. Ez valóságos közép-kori felfogás! Még ha pusztán csak a gyermek társai olvassák ezt az érdemsorozatot, akkor se volna szabad nyomtatásban közölni, mert ez csak a helyén nem való különbség érzetét kelti a gyermekekben: te tudatlan vagy, tehetségtelen, hanyag, én meg okos, kiváló eszű, gondolja az egyik gyermek. Te neked több jutott, mint nekem, te talán azt hiszed több vagy mint én, gondolja a másik keserűséggel. Az ambíció növelésére egyáltalában nem alkalmas ez a mód, de még a büntetésre sem. Ez a pedagógiai eszköz a gyermeklélekben káros hatásokat idéz elő határozottan. No és ezt nem látták be, sőt ma se látják be, az Értesítőben ma is ott az érdemsorozat és úgy áll ott, úgy, de úgy, hogy ki se lehet mondani. Szinte azt hiszi az ember, hogy ez egyik legfontosabb talapköve a ma is élő, fennálló s virágzó régi pedagógiának. Nem lehetetlen, hogy az!

És mit mondanak a szülők? Ha ebből a szempontból vesszük az Értesítő érdemsorozatát, egyenest kegyetlen

dolognak kell mondanunk. Még nagy városokban csak, csak, de a kisebb helyeken, ahol minden szülő ismeri a másikat, ahol a kaszinókban, itt-ott a családban teszik szóvá, hogy ennek meg annak a fia megbukott. És bizony nem mindig sajnálkozva, hanem legtöbbször kárörvendve, gúnyosan s ezt a gyermek is hallja otthon! Annak a szülőnek, kinek gyermeke megbukott, valóságos vesszőfutást kell kiállania. Mennyi keserőséget okoz a szülőknek, hogy szégyenkezniük kell, bizony nem ér ez fel azzal a büszke örömmel, mely annak a szülőnek az arcáról leragyog, kinek fia csupa egyes. A megszegyenyítés keserősége fájóbb, mint öröm az öröm.

Szabad-e ezt a keserőséget okozni az iskolának? Van-e joga így büntetni a szülőt? Bizony nincs! Hátha nincs, akkor ki ezzel az öreg pedagógiai alapkővel. S az Értesítőben ne legyen más, mint a tanulók pusztja névsora. Ne legyen más, csak az, ami hasznos a gyermeklélekre, a szülőkre s ami alkalmas arra, hogy a szülők az iskola áldásos munkáját megismerjék, bennök e munka iránt bizalmat s érdeklődést keltsen s hogy szívüket közelebb hozza a nevelőhöz és munkájához. Az ilyen Értesítő fogja célját valóban elérni.

Dóczy Jenő dr.: Tehetség és iskola.

Megjelent Budapesten, ifj. Nagel Ottó könyvkereskedésében, 1910-ben.

Ismerteti: **Pekár Károly dr.**

Dóczy Jenő dr.-nak Debrecenben nyomtatott, de Budapesten megjelent jelen könyve a tehetség természeti tőkájének az iskolában való felhasználásának, kiaknázásának fontos kérdésével, vagyis a *tehetségekhez alkalmazkodó individualizáló nevelés* megvalósításának modern kérdésével foglalkozik, mint ezt könyve alcíme is közelebbről tolmácsolja: «A szellemi tehetség fokának és irányának figyelembevétele az oktatásban».

A kérdés mindenestre megérdemli az ily részletes és beható tárgyalást könyv alakjában. S tekintve szakirodalmi

modern ismereteit, rendszeres tudományos eljárását a kérdés tágabb körű s mélyebben alapozott feldolgozásában, Dóczy Jenő könyve fejlődő gyermekpedagógiai vagyis pedológiai irodalmunkban e kérdést illetőleg egyedül áll, értékes, mint rendszeres feldoldozás és így számot tevő, hasznos munkát nyert benne szakirodalmunk.

Ez általános vonások után nézzük közelebbről, részletesen a munka tartalmát, tárgyalása módját. A munka hat fejezetre oszlik.

Az I. általánosan bevezető fejezetben, mint a fejezetek elé tett s a tartalomjegyzékben is felhasznált francia mintára szerkesztett egyes foglalatok, sommaire-ek is gyorsan tájékoztatnak, korunkat általánosan jellemezve fő jellemvonásául találja az individualizmust, az egyénnek az állam biztosította szabadságát s rövid történeti háttérrel adva, épp *a jelenkori pedagógiának is arról az uralkodó elvéről szól*, hogy a szocialitásra való általános nevelés mellett *individualizálni törekszik az oktatásban*, vagyis «figyelembe veszi az egyéni különbségeket és főként a tehetség fokát és irányát», tehát mondjuk egészen természet-tudományosan reális nyelven: alkalmazkodik az egyén tehetségeihez, mert ez az *individualizáló nevelés*. Mellesleg jegyezzük meg ugyanis, hogy nevelés legyen és nemcsak oktatás, amaz tudniillik emezt úgyis magában foglalja, de tágabbkörű lévén, az erkölcsi és egyéb, egész embert adó fontos tényezőkre is kiterjeszti figyelmét. A tovahaladó művelődés ugyanis mindinkább kifejti az egyéniség érvényesülését s így már az iskolai nevelésnek is alkalmazkodnia kell az egyéni tehetségkülönbségekhez, melyeknek mint *Meumann* kiemeli, *kísérleti ismerete* itt a főkérdés.

A II. fejezet a *tehetségről* magáról szól, kvantitatív és kvalitatív típusairól, azaz a különféle *fokú* és különféle *irányú* tehetségekről. Szemmel láthatólag *Meumann* szerint csoportosítja alulról kezdve az abnormisokon, a hülyéken, gyöngéjellelműeken (imbecillust így fordítsuk!) és gyöngélműjűeken át haladva a normálisokhoz, az átlagosokhoz, a kiváló tehetségekhez (talentum, ez egy és ugyanaz, a szerző néha különbözőt látna bennük) s végre a lángészhez (génusz). A tehetségre nézve ismerteti *Wundt* felosztását (itt például mindig talentumról beszél): *kontemplatív, kombinatív, induktív, deduktív* variációkkal, így tehát: induktív-kontemplatív a meg-

figyelő tudós, költő; induktív-kombinatív a feltaláló tehetség technikai, költészeti téren; deduktív-kontemplatív az elemző tehetség a rendszerező természettudósnál, a mérnöknél; *deduktív-kombinatív* a spekulatív tehetség filozófusnál, matematikusnál. A lángészről szólva azonban sajnos, merő metafizikai fejtegetésekbe bocsátkozik lapokon keresztül *Schopenhauer* akarát-filozófiája, sőt *Platon* idealizmusa alapján. Manapság, mikor a lángészre és működésére vonatkozólag pozitív kutatások állanak rendelkezésünkre *Taine*-tól, *Guyan*-tól, *Hennequin*-tól, *Lombroso*-tól, *Galton*-tól¹⁾, újabban *Ribot*-tól²⁾ akit ugyan felemlít, de nem ismer, amint egyetlen rávonatkozó nyilatkozata mutatja, akkor érthetetlen egy modern pedagógiai-pszichológiai műben ez a filozofálás. A gyermekpszichológiában manapság már kísérleti kutatásokról beszélünk s a filozofálás a szorosabb értelemben vett filozófiai munkákba való. A lángészről, közelebbről a művészi típusokról már 1897-ben irodalmunkban a megfigyelés és kísérlet tapasztalati tényei alapján tárgyalt a *Pozitív Esztétika*. Szerzőnk ugyan később felsorolja röviden a metafizikai hosszú áradozások után e tapasztalati tényeket, de forrása megnevezése nélkül. Pedig e tapasztalati tények a fők, nem a metafizikai áradozások. Végül *Comenius* felosztását is említi, melyet félreért, amennyiben ezek nem a tehetségek, hanem a tanulók általános lelki jellemének, habitusának és nem a talentumnak osztályozásai, így is ugyan elavultak, de nem oly teljesen, mint ő hiszi, mert amiről itt szó van, az általános *habitus a nevelés szempontjából*, ez újra felvetődött a *tanulékony-ság (docilité)* s a vele szorosan összefüggő *sugalmazhatóság (suggestibilité)* kísérleti vizsgálatában *Binet*-éknél³⁾, *Lipmann*-nál⁴⁾ stb., miről magyarban is kaptunk részletes ismeretést, sőt tovább folytatott kísérleti kutatásbeli eredményeket is.⁵⁾

¹⁾ Dr. Pekár Károly: *Taine és az egyéniségprobléma az emberi gondolkodás történetében*. Huszadik század, 1902.

²⁾ Théodore Ribot: *L'imagination créatrice*.

³⁾ Alfred Binet: *La Suggestibilité*. Bibliothèque de Pédagogie Scientifique. Paris, 1901.

⁴⁾ Otto Lipmann: *Die Wirkung von Suggestivfragen*. Zeitschrift für angewandte Psychol. und psychol. Sammelforschung, 1909.

⁵⁾ Dr. Pekár Károly: *A kísérleti pszichologia a pedagógia szolgálatában: I. A sugalmazhatóság fokának, természetének vizsgálatára vonatkozó kísérletek*. Magyar Pedagógia, 1902.

A III. fejezet a tehetség eredetének magyarázatával foglalkozik. A különféle fokú s irányú tehetségek eredetét a lelki átöröklésben kell keresnünk, mely felhalmozza a képességekre való szöveti dispoziciókat s mely lelki átöröklést oly behatóan tárgyalt Ribot ily című munkájában (*L'hérédité psychologique. 1862.*). De szerzőnk nem elégszik meg ezzel, a tehetségek generációs determinációját keresi s erre Szitnyai atom-elektron halmozódásának (*A szellemi tehetségek eredete. 1905.*) tarthatatlan elméletét reprodukálja hosszan, pedig aki az élettannal csak egy kissé foglalkozott, átlátja, hogy ily determinációt nem lehet fizikai, hanem csakis *chemiai* kombinációkban keresni, ahogy ezt a Sorbonne élettani tanára, *Le Dantec* oly éleselmjű módon meg is kísérlette (*La sexualité*). Sokkal helyesebben keresi azután a tehetség magyarázatát az agyműködések helyhezköttöttségében (*localisatio*), a különféle agyközpontok különféle fejlettségében, az öröklés útján magukkal hozott ily agyszöveti dispoziciókban, amelyeket azután a környezet hatása s így első sorban a *nevelés* is kifejleszt. Ime, a nevelés fontos szerepe: a magunkkal hozott képességeket, dispoziciókat ő fejleszti ki. S itt történeti háttér ad. Voltak, akik tagadták a nevelés lényegesebb befolyását (Schopenhauer, Ribot), de már Locke, Helvetius s mások felismerik fontosságát. A nevelésnek tekintettel kell lenni a tehetség különféle fokaira. A lángész is sokat köszön nevelésének. A tehetségek kifejlesztése annál inkább a nevelés feladata, s az átlagos emberen is nagy hasznát látjuk. A nevelésnek kötelessége így a tehetségek kifejlesztésével, hogy minél több tehetséges embert adjon a társadalomnak, mert a nemzet kulturális haladása ezektől függ s így ezek útján növekszik az emberi jólét összege. Csak egy megjegyzésünk van még minderre. A szerző ez utóbbi gondolatoknál lenézéssel beszél az átlagos ember «szegény», «szürke», «örömtelen» életéről. Nos a középszerű, átlagos ember értelmi munkája épp úgy szükséges a kulturális fejlődésben, mint a tehetségeseké, a lángelméjé. A kulturális munka értéke lehet más, de a munka mindig nemes és nemesít.

A IV. fejezet leszámol azzal a régebbi felfogással, mely az individualizáló nevelést a családra hagyja s az iskolában az általános szocialitásra való nevelést követelte. Már Quintilianus is azt a *sensus communis*-t követeli. Ily felfogás

Toischer-é, Bergemann-é, Kármán-é, Waldapfel-é. Platon, Aristoteles elméletei is azért veszik ki a család kezéből a gyermeket, hogy lelkes állampolgárokat neveljenek. Az iskolai individualizálás gondolata ezekkel szemben Fichténél lép fel (Reden an die deutsche Nation, 1807—8.), Rousseau-nál (Emile, 1762.) és Pestalozzi-nál. Schleiermacher az előbbiekhez tartozik, de szerzőnk itt említi. Az iskola tehát *individualizáljon*. Hogy e feladatnak megfelelően, mindenekelőtt a zsúfoltságot kell megszüntetni. Ebben nagyon igaza van nálunk, ahol alulirott is 73 tanulóval vesződött szűk helyiségben, mert ez nem is más mint vesződés, sietni kell a kérdéssel, hogy oly sokat ellenőrizhessünk s azután sietni kell a magyarázattal, mert kevés idő maradt rá s hát még a kétheti két nyelvből való írásbeli füzetoszlopa, mikor javításra vár az íróasztal mellett! Hollandiában 24, Németországban 25 a felső osztályokban a tanulók száma. Az individualizálást illetőleg azután tekintetbe kell venni a gyermek érdeklődésének változását az életkorral, amint ezt *Nagy László* kísérletileg megállapította (A gyermek érdeklődésének lélektana. 1908.), hogy tudniillik a gyermek érdeklődése kétéves koráig érzéki, 2—7 év között szubjektív, a tárgyak csak rávaló vonatkozásaikban érdeklik, 7—10 év között objektív, 10—15 év közt állandó s 15-ön túl kezdődik a logikai érdeklődés, az absztrakt gondolkodás kifejlődése. Újabban, tegyük hozzá, ez utóbbi két életszakot amerikai kísérleti vizsgálatok főleg *Colvin*-é, fényesen beigazolták. (A *Gyermek*, 1910. 1.). Már most a 7—10 év objektív érdeklődését vegye figyelembe az elemi iskola; itt sok a változtatni való. Általában az elemi iskolában a nevelés épp ezért általános és konkrét legyen; a középiskola individualizál s adja az absztrakt nevelést azután a felsőbb osztályokban, 15-től felfelé, de az alsóbb osztályokban 10—15 év között az is konkrét és általános, de már a koncentráció elvét alkalmazza az állandó érdeklődés folytán. A faji jellemvonásokat is tekintetbe kellene venni s ez alapon igazi nemzeti középiskolát alkotni. A népiskolában az 1905. évi tanításterv és utasítás óta meg van ez már. Ez az utasítás ugyanis erősen hangsúlyozza, hogy a magyar népiskolának földműves-gazdasági háttere van, a földművelő élet és mezőgazdaság általános elemi kulturáját viszi a magyar gyermek lelkébe. Ugyanílyenek a gazdasági ismétlőiskolák. Sokat vár-

hatunk, végzi a fejezetet a szerző, e téren a Magyar Gyermektanulmányi Társaság tanulók tantárgy iránt való érdeklődését kutató kérdőíveitől, melyek beérkezéssel 40.000 adat vár feldolgozásra. Németországban *Stern* és *Lobsien* foglalkoztak ily irányú kérdőív-kutatással.

Az V. fejezet a tehetségeknek az individualizáló neveléshez szükséges felismeréséről szól az iskolában. Ehhez mindennek előtt művelt, ambiciózus és pedagógiaileg, tegyük mindjárt hozzá kísérleti pedagógiában képzett tanítói, tanári kar kell. Csak a kísérleti pedagógia mutathatja meg nekünk a különféle fokú és irányú tehetségeket. Az abnormisakat már testi jelek is elárulják, rosszul fejlettek, apró vagy túlnagy fejűek stb. Amerikai kísérleti kutatók szerint a jól fejlett, jó növésű gyermekek jó tehetségek is (*Lay: Experimentelle Pädagogik*, 1908.). Nálunk *Szász Irén* a testmagasság és a lelki tehetség közt talált kísérletileg ily kapcsolatot (Az iskolába lépő gyermek. A *Gyermek*, 1909. 6.) Az anthropometrikus vizsgálatok is értékesek, de a tehetségek felismerésére eredményesebb kísérleti módszerek: az amerikai (és nem angol) «test»-eljárás, vagyis az érzékszervekre, a figyelemre, emlékezetre, elfáradásra, sugalmazhatóságra vonatkozó kísérleti adatok. Ilyen tehetség-vizsgálásokat (szerzőnk nem említi) először *Jostrow* amerikai pszichológus végzett a chicagói kiállításon. Utána jöttek *Binet*, *Simon*, *Sancte de Sanctis* stb. *Meumann* német fölényrel ez amerikai módszert nagyhangon lekicsinyli, pedig minden kísérleti adat «test», hisz e szó csak ezt jelenti. Szerzőnk általában nagyon rabja *Meumann*-nak. Szerzőnk a *Stern*-féle elmondás és képbemutató módszerrel beszél; ezt nem *Stern*, hanem a francia *Binet* alkalmazta először. *Binet* módszere ez; csak ne németesítsünk mi is. Végre az *Ebbinghaus*-féle kombinációs módszerről szól (*Ebbinghaus: Über eine neue Methode zur Prüfung geistiger Fähigkeiten*), mely csonka, kihagyásos mondatok kiegészítéséből áll. Szól azután a figyelem fokáról, mely *Binet* szerint a tehetség mértéke is, mert hülye egyáltalán nem képes rá, gyöngélméjű alig, a középszerű igen, a tehetséges igen jól figyel, sőt a lángelme teljesen el tud merülni problémáiban. *Darwin* is azt mondja «alig van képesség, mely az ember értelmi előhaladására nézve fontosabb volna, mint a figyelem». A figyelem összefügg az emlékezettel. Míg az emlékezet jósága

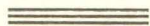
problematicus, az emlékezet gyorsasága, *Ranschburg* kutatásai szerint, az intelligencia jele. Az emlékező képesség szerint kell több vagy kevesebb idő egyiknek-másiknak a tanulásra. A logikus reprodukció sokkal többet ér a szó szerint való betanulásnál. Ezután az érzéki illetve képzettípusokat ismer-teti, a látásost, hallásost, mozgásost. Részletezi is ezt. Sok kutatót említ fel, de az amerikai pszichologusokat mellőzi (*Meumann* hatása alatt), pedig ott élénk kutatás folyt e téren, ott *ideacionális típusok* néven, mint *Colvin* beható cikke erről tájékoztat (*The ideational types of school children. The Pedagogical Seminary, 1909. 3.*). E különféle típusok, e tehetség-különbségek miatt kell *Lay* szerint a felső középiskolai osztályokban individualizálni. Ha az abnormisokról egyéni-ség-táblázatokat állítanak ki a kisegítő iskolák, akkor szerző szerint lehetne ilyesmit a normálisokról is kiállítani, felhasználva a szülő értesítéseit, az iskolaorvos megfigyeléseit és a kísérleti vizsgálat eredményeit.

A VI. utolsó fejezet végre a felismert tehetségekhez alkalmazkodó individualizáló neveléssel magával foglalkozik, ahogy ez a *középiskola felsőbb osztályaiban* legalkalmasabban *hármás ágazatban trifurkációban* (antik művelődés, modern nyelvi, modern reális-technikai művelődés) volna nálunk is megvalósítható, ahogy Németország gimnáziumai, reálgimnáziumai és reáliskolái is képviselik e trifurkációt. A reformiskolák még tovább mennek, még több «*Bewegungsfreiheit*»-ot engednek meg, amivel most tele a német pedagógia *Paulsen*-nel élükön. Így van Ausztriában, Romániában, Szerbiában, Európa legtöbb államában hármás ágazat. Franciaországban négy kombináció van. Anglia is igen tág kombinációkat enged meg. Olaszországban is négy ágazat van. Eötvös József br. tervezett nálunk 9 éves liceumokat hármás ágazattal a felső tagozatban, de halálával az egész abba maradt. A gyöngélműjűeket az individualizáló nevelés sikere érdekében kisegítő iskolákba kell küldeni. Részletesen kifejlesztett individualizáló iskolarendszer tudvalevőleg a Sickinger mannheimi iskolatanácsosé a mannheimi elemi iskolában, ahol vannak főosztályok (*Hauptclassen*), a kevésbé tehetségesek számára kisegítő osztályok (*Hilfclassen*), s a kiválóbbak számára különosztályok (*Sonderclassen, Förderclassen*). E rendszert a nürnbergi iskolaegészségügyi kongresszuson ismertette Sickinger

s azóta kezd elterjedni. Szerzőnk erre vonatkozólag német forrásokról részletesen referál, de magyarban is jelent meg részletes ismertetés könyv alakban.¹⁾

Az egész munka tehát, bár új kísérleti eredményeket, sem új gondolatokat nem tartalmaz, de az individualizáló nevelésnek, a felismert tehetségkülönbségekhez alkalmazkodó egyénítő nevelésnek fontos kérdését felölelő nálunk eleddig legrészletesebb ily irányú szakmunka.

Kisebb fogyatékoságok, hogy egyes írókat teljesen félreért, akiknek a szóban forgó művét nyilvánvalóan nem is olvasta. Így Ribot «*L'imagination créatrice*» című művét nem olvashatta, mert itt a képzeletben valami metafizikai, teremtő erőt lát, holott a francia *créer* ige azt jelenti ily használatban, hogy alkotni, tehát itt az «*alkotó képzeletről*» van szó, amelynek Ribot ugyancsak pozitív (s nem metafizikai) ismertetését adja. Épp így félreérti Spencer gondolatait az individualizmus ellenségeképp feltüntetett szocializmusról. Összeveti a szocialitás vagy szociabilitás fogalmát a szocializmus fogalmával. A szocializmus határozott társadalmi-politikai áramlat, mely az állam minden hatóságával bizony az egyént nagyon is korlátozná szabadságában. A szociális szó azonban «társadalmi»-t jelent, a szociabilis meg «társadalomba való»-t. Kár, hogy a munka végén található *Irodalom* nem teljes.

A fertőző betegségekről és az azok ellen való védekezésről.

Irta: **Gerlóczy Zsigmond** dr., egyetemi magántanár, közkörházi főorvos
Budapest. Franklin-Társulat 1908. Ára 1 K 50.

Ismerteti: **Grósz Gyula** dr., kórházi igazgató-főorvos.

Az országos közegészségi egyesület könyvkiadó vállalatának ez a könyvecskéje, amely 123 oldalon tárgyalja a fertőző betegségeket, valamint az ellenük való védekezést, nagyon értékes és tanulságos olvasmánya nemcsak a szülőknek, neve-

¹⁾ *Pekár Károly dr.: A nürnbergi iskolaegészségügyi kongresszus.* Az ismertetett vizsgálódások, a felvetett eszmék és javaslatok beható ismertetése az előadások és a Jelentések alapján. *Dr. Liebermann Leó* egyetemi tanár előszavával. Budapest, a Nemzeti Nénevelés külön kiadása tiszteletdíj fejében, 1906.

lőknek, hanem a tanítóknak is. Azon néhány számadat, amelyet szerző felhoz annak a bizonyítására, hogy mennyire szükséges mindenkinek a fertőző betegségek lényegével foglalkozni, eléggé világosan szól. A magyar birodalomban 1906-ban 126.003 ember életét oltotta ki fertőző betegség. Ebben az óriási számban benne van természetesen a tuberkulózis is, amely egymaga több pusztítást vitt véghez, mint a többi fertőző betegség együttvéve. A tuberkulózis okozta 78.225 halálesetet levonva az említett összegből, a többi fertőző betegségekben együttvéve 47.778 ember halt meg 1906-ban Magyarországon.

E könyvecskének célja, hogy megismertesse a fertőző betegségek lényegét, hogy mik a fertőző betegségek támadásának, továbbterjedésének kedvező föltételei, melyek azok az utak, amelyekben a fertőzés eljut az emberhez; végül pedig, hogy miképen védekezhetünk legjobban a fertőző betegségek ellen. Ezt a feladatát igen szépen oldja meg szerző, aki ezen a téren kiváló szakember. Könnyen érthető nyelvezete, világos magyarázatai nagy előnyei a munkának, amelynek alapos tanulmányozását különösen ajánlhatjuk pedagógusainknak, mert a fertőző betegségek ellen való védekezést az iskolában is kell gyakorolni. Mennyi gyermeknek az egészségét és életét lehet megóvni azzal, hogy ha a fertőző betegségeket idejekorán felismerjük. A szegénysorsu szülő, aki a megélhetés nehéz feladatával el van foglalva, aki napszámban dolgozik, nem ér rá, hogy gyermekét reggel pontosan megvizsgálja vagy megfigyelje, nincs-e valami baja. Ellenben az iskolában a tanító, aki ismeri a fertőző betegségek kezdeti tüneteit, már korán észreveszi a gyermekeken jelentkező gyanus tüneteket. Az ilyen beteg gyermeket *azonnal* elkülönítve, sokszor elejét vehetjük a betegségnek ragályozás útján való továbbterjedésének.

Szerző felsorolja mindazokat a betegségi tüneteményeket, amelyeknek megfigyelésével a nem orvos is sok esetben jó előre fölismeri azt, hogy hevenyész fertőző megbetegedés készül. Azután sorra veszi a leggyakrabban előforduló ragadós fertőző betegségeket: a skarlátot, a kanyarót, a rubeolát, a himlőt, a bányahimlőt, a kiütéses tifuszt, a diftériát, a szamárhurutot, azután a hastifuszt és a kolerát. Ezután áttér szerző arra, hogy miként védekezzünk a fertőző betegségek

továbbterjedése ellen. Minél korábban alkalmazzuk a kezünk ügyébe eső összes védőintézkedéseket, annál nagyobb sikerét várhatjuk azoknak. Első sorban elkülönítjük a beteget az egészségesektől addig is, míg az orvos jön. Ha az orvos tényleg ragályosnak tartja a betegséget, akkor a további intézkedéseket az orvos utasításai szerint fogantatosítsuk. Ezek az intézkedések természetesen az illető fertőző betegség szerint különfélék és erre nézve mérvadóak azok a rendeletek, amelyeket a hatóság a ragályos betegek elkülönítésére, annak tartamára, az elkülönítés módjára és a fertőtlenítésre nézve megszab. Szükséges továbbá, hogy ezen hatósági intézkedéseket a közönség pontosan megtartsa és hogy a hatóságot a közönség támogassa, ne pedig azon legyen, hogy ezeket a fontos rendszabályokat kijátsza. Itt közérdekről van szó és e tekintetben minden egyéb magánérdek kell, hogy háttérbe szoruljon.

A törvény nagyon szigoruan rendelkezik nemcsak a fertőző betegségben szenvedő tanulónak, hanem a fertőző beteggel egy lakásban lakó minden iskolásnak is az iskolából való kitiltásáról. Magát a beteg tanulót mindaddig nem engedik be az iskolába tanuló társai közé, míg teljesen meg nem gyógyult, illetőleg míg az egyes betegségekre a törvényben megállapított kitiltás ideje el nem múlt; a fertőző beteggel egy lakásban tartózkodott egészséges tanulókat pedig a betegség természete szerint ugyancsak a rendeletekben meghatározott időtartam eltelte előtt nem engedik az iskolába.

A fertőző betegségek közül a kanyaró az, amely az iskola útján terjed leginkább, mert a már fertőzött gyerekek még az iskolába járnak, amidőn a betegség kifejezett tünetei még nem láthatók és a kanyaró leginkább ekkor fertőz. Túlás azonban azt állítani, hogy az összes fertőző betegségek az iskola útján terjednek. Pl. a skarlát, a diftéria már sokkal ritkábban szerepelnek az úgynevezett iskolai fertőző betegségek között. Ha a skarlátban vagy diftériában megbetegedett gyermeket azonnal elkülönítik, akkor rendszerint még sikerül a család többi gyermekeit megvédeni. A diftéria elleni védőoltások is, tapasztalataink szerint, többnyire sikerrel járnak. Mindazon esetekben, ahol az elkülönítés nem megbízható, a tisztí orvosnak jogában áll a fertőző beteget kórházba küldeni. Itt azonban szerző elmondja, mily fontos a fertőző betegnek,

különösen a súlyos fertőző (skarlatos, diftériás) betegnek a kórházba való szállítása. Minden egyes fertőző beteg elkülönítése a kórházban nagy hasznára van a nagy közönségnek, mert minden ilyen esetben a betegségnek továbbterjedése meg van akadályozva. Manapság már, amidőn kórházaink jól vannak felszerelve, még a kényesebb igényűeknek is eleget tehetünk. Az volna az ideális állapot, amidőn minden fertőző beteget vagy legalább is a súlyosabb fertőző, tehát a skarlatos és diftériás betegeket kivétel nélkül, akár szegények, akár jómóduak vagy gazdagok az illetők, kórházba küldhetnénk. A kórházaktól való félelem lassan megszűnik már, a szülők meggyőződnek arról, hogy gyermekeik a kórházban jobban ápoltnak, mint odahaza. A nagyon súlyos betegen a kórházban jobban tudnak segíteni az orvosok, akik mindig kéznél vannak, mint otthon. Továbbá a gyógyításhoz szükséges minden eszköz a kórházban rendelkezésre áll. (Így a fürdők, bepakkolások, belégző-készülékek, intubatio stb.)

Végül elmondja szerző a fertőtlenítés szükségességét és módját ott, ahol súlyos fertőzés volt. Itt is szükség van arra, hogy a közönség tájékozódjék és ne gördítsen a hatóságnak és az orvosnak akadályokat az útjába. Kimerítően ezeket a fertőtlenítő eljárásokat itt természetesen nem tárgyalhatjuk, a hasznos könyvecskében ezt is megtalálja az olvasó.

Bővebben ismertettük e munkának tartalmát, mert felette szükségesnek és hasznosnak tartjuk, hogy minden pedagógus szerezzé meg magának ezt a nélkülözhetetlen s olcsó könyvecskét.

II. Országos Patronázkongresszus Naplója.

Bellyei Rickl Gyula, a kongresszus elnökének vezetése mellett szerkesztették *Rottenbiller Fülöp dr.* és *Horváth Dániel dr.* 272 l. Ára 3 kor.

Ismerteti: **Ballai Károly.**

Tavasszal jelent meg a Budapesten 1909. évi szeptember hó 10 és 11-én tartott II. Országos Patronázkongresszus tárgyalásainak *Naplója*. A Napló a kongresszus tárgyalásaira előkészített három kérdés kimerítő megvitatását, valamint az összes benyújtott indítványokat tartalmazza. A tárgyalt kérdések a következők voltak.

Első kérdés: Mikép kellene a jelenlegi rabsegélyző egyesületek címét és alapszabályait megfelelően átalakítani abból a célból, hogy ezek az egyesületek a patronázs munkásság teendőit kiszélesbített hatáskörben is végezhessek?

Mily eszközökkel volna legcélszerűbben kiterjeszthető az újra szervezendő patronázs egyesületek munkássága az erkölcsi romlás veszélyének kitett, vagy züllésnek indult gyermekek és fiatakorúak megmentésére?

Az első kérdés előadója *Balogh Jenő dr.* egyetemi tanár volt, aki hatásosan fejtegette e pontokat s határozati javaslatában iparkodott velősen összefoglalni a feltett probléma megoldásának irányelveit.

A második kérdés: Melyek a patronázs munkásság vezér-elvei a züllés veszélyének kitett, vagy erkölcsi romlásnak indult fiatakorú leányok, illetőleg a nőrabok érdekében?

Előadók: *Desseffy Emma* és *Farkas Edit* voltak.

A harmadik kérdés: Melyek a legalkalmasabb eszközök arra, hogy a szabaduló rabok elhelyezése még büntetésük kitöltése előtt biztosíttassék és számukra tisztességes munkaszerezés megkönnyíttessék?

Mily eszközökkel lehetne a patronázs tevékenységre szoruló fiatakorúak elhelyezését megkönnyíteni?

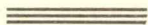
E kérdéseknek előadója *Gáll Endre dr.* volt.

Ezen kongresszuson a hazai gyermektanulmányozás is képviselve volt ügyvezető alelnökünk, *Nagy László* és *Ranschburg Pál dr.* egyet. mtanár személyében, akik egyuttal a vallás- és közoktatásügyi miniszter kiküldöttjei is voltak.

Nagy László különben az első kérdés tárgyalásakor egy indítványt is benyújtott, amely szerint a patronusok hivatásuk teljesítéséhez szükséges pedagógiai-patológiai és gyermeklélektani ismereteket egy gyermektanulmányi tanfolyamon szerezzék meg. A megokolás szerint több belátásra és különösen tudásra van szükségük a patronusoknak, mint a normális testalkotású és szellemi fejlődésű gyermekek szüleinek és tanítóinak, mert a patronusoknak abnormis alkotású, vagy legalább is abnormis viszonyok között növekedő gyermekegyénekkel van dolguk. A patronus sikeres működéséhez nem elég a szeretet melege, neki mély és exakt pszichológiai tudással kell felfegyverkeznie, hogy egy-egy gyermekegynél lelkének szövevényében eligazodhasson. Neki, mielőtt munká-

jához fogna, ismernie kell a rendes fejlődés törvényeit, a fel-
lépő abnormitások eredetét, természetét s kialakulásuk fázi-
sait, a különböző egyéniségek típusait, e típusok változatait,
ha működése nem akar a sötétben tapogatódzás, a tudatos-
ságot nélkülöző bizonytalan mérlegelés maradni.

Az indítványt a kongresszus *elfogadta* s most a Patronázs
Egyesületek Országos *Szövetségén* mulik, hogy a patronusi
működés ne legyen sötétben tapogatódzás.

Az orvos és a pedagógus együttműködése és Stadelmann Henrik legújabb műve: *Ärztlich- pädagogische Vorschule auf Grundlage einer biologischen Psychologie.*

(1909. Leopold Voss in Hamburg.)

Ismerteti: **Gyulai Aladár**, középiskolai tanár Budapesten.

Azon tudományok közül, amelyek a pedagógiával érint-
keznek, mindjobban előrenyomul a pszichiatria. Minél inkább
szaporodik a tanulók tömegében az abnormis szellemű
gyermekek száma, annál fontosabbá válik ez a modern
tudományág. A «modern» élet, az idegölő életmód, a nehéz
megélés, a beteges nemi élet a gyermekekben boszulja meg
magát legjobban. A társadalomnak éppen úgy, mint magának
a beteg gyermeknek fontos érdeke, hogy a betegség gyorsan
felismertessék és gyógyíttassék.

Amióta Ziehen először foglalkozott a tanulók agybeteg-
ségeivel, azóta sokszor felhangzik a kivánság, hogy az orvos
és a pedagógus támogassák egymást nehéz munkájukban.
A tanítónak szüksége van a lélektani ismereteken kívül
psichiatriai ismeretekre is, viszont az orvosnak a pedagó-
giában, főképp a methodikában kell jártasnak lenni, a lélek-
tanban ugyis már közös területen járnak. Ezért veszi Stadel-
mann is művének alapjául a biológiai psychológiát. Észre-
vette, hogy a pedagógiában gyakorlati szempontból a biológiai
lélektan más irányoknál alkalmasabb. A mű ezek alapján

kísérlet az orvostannak a pedagógiával való összekapcsolására a biológiai lélektan alapján.

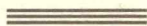
A kísérlet sikerült, de ez még nem jelenti a kérdés megoldását. A 300 lapos könyv olyan széles mezőkön mozog, hogy a szerző kénytelen minden megállapodás nélkül tovább száguldani és így ragadja az olvasót is mind érdekesebb térre. Érdeme, hogy a lélektani módszereket jól ismeri, másrészt, hogy a maga útján jár, a maga kísérleteiből meríti az anyagot.

Nincs helyem, hogy Stadelmann könyvének egyes, néha vitás, fejezeteivel foglalkozzam, csak azokat emelem ki, amelyek szorosabban pedagógiai természetűek. Amit Stadelmann az iskola és a tanuló viszonyáról mond, ahogyan a lelki élet jelenségeit biológiai alapon fejtegeti, általános érdekűek. A fáradságról szóló rész, a tömegeknek, az osztályoknak lélektanáról, az emlékezet pedagógiájáról írt fejezetek a nevelő teljes figyelmét érdemlik meg. Végül mindazokat az eredményeket, amelyeket a fejtegetések során megállapított, átviszi a gyakorlatba. Követeli az iskolának és az orvosnak együttműködését, az abnormis gyermekeknek különválasztását a normálisaktól. Megállapítani igyekszik a betegség kritériumát, a gyógyintézetek alapelveit.

Fontos része Stadelmann könyvének a psychotherapia. A kultur-nevelésről szól, majd a helytelen methodusnak következményeit a gyermeki elme fejlődésére világítja meg. Mindez méltán sorakozik az előbbiekhöz, de itt is áll az, amit az egész könyvről mondanunk kell, hogy nem meríti ki a tárgyat.

Meg kell még említenem, hogy Stadelmannal egyidőben foglalkozott a kérdéssel a bruxellesi egyetem tudós tanára, *Ley A. dr.*, aki egy értekezést írt róla. Követeli ő is, hogy az orvos végezzen pedagógiai tanulmányokat, viszont a tanító legyen tisztában némileg legalább az orvosi tudománnyal. Az orvos és tanító egészsítsék ki egymást, a tanító figyelje meg a tanuló emlékezőtehetségét, érzelmeit stb., míg az orvos a gyermek testi állapotát tegye vizsgálatának tárgyává. Ám nehéz dolog meghatározni a határokat, erre Ley kísérletei alig szolgálhatnak alapul, annál kevésbbé, mert ő maga sem vonja le belőlük a következtetést. Szó fér már magához az etiológiai és symptomatológiai szempontok összeállításához is.

Mindenesetre Stadelmann és Ley munkái számottevő kísérletek. Az ür a régi és új pedagógia közt örvendetesen szélesbedik; ma már minden gondolkodó tanító tudatában van annak, hogy a nevelésben nincs séma, a tanterveket, módszereket nem szabad ráhuzni a gyermekre, hanem amazokat kell a gyermek egyénisége szerint alkalmazni.

Gyengetehtségű gyermekek.¹⁾

Ismerteti: **Vértes József dr.**

Az ifjúkori gyengetehtségűség ismertetőjeleit két főcsoportba osztjuk; ezek a testiek és a lelkiek.

A *testi* ismertetőjelek közül a legfeltűnőbb a koponya alakjának a rendestől való eltérése. Általában tudjuk, hogy a túlkicsiny koponyából nem következtethetünk normális értelmiségre. A normális koponya körfogata átlag véve:

az újszülöttnél	36	cm
1 éves korban	45	«
2	«	« 48 «
5	«	« 50 «
10	«	« 52 «
15	«	« 54 «

Ezek a számok lehetnek nagyobbak, kisebbek; a csekély eltérések jelentéktelenek. Nagyobb különbségek azonban mindig gondolkodóba ejtenek bennünket s nagyban gyengetehtségűsége gyanusak.

Feltűnően gyakori a *fogak fejlődésének* a rendellenesége. *Sollier* a gyengetehtségűek 91%-ánál tapasztalt ilyen akadályozott fogképzést. Ezek a gyermekek igen későn, néha három éves korukban kezdenek fogzani s ekkor is igen szabálytalanul jelennek meg az egyes fogak.

Mindazokban az esetekben, amelyekben az *angolkór* mint a gyengetehtségűség kiváltó oka jelenik meg, gyakran látunk a csontrendszerben is rendellenességeket. Régebben azt hitték,

¹⁾ *Gustav Major: Die Erkennung und Behandlung des jugendlichen Schwachsinn. Leipzig, 1910. 1—73. lap és 1—53. lap; egy színes melléklettel.*

hogy az *angolkór* a csontrendszer megbetegedése, az újabb kutatások azonban amellet bizonyítanak, hogy itt az *általános anyagcsere beteges működéséről van szó*. Sokan azt gondolták, hogy az angolkór következtében rendellenesen fejlődött koponya a szellemi képességek kialakulását gátolja; ma azonban tudjuk már, hogy ez a jelenség csak ritkán fordul elő, ellenben gyakoribb az idegrendszer fejlődésének akadályoztatása.

Nem ritka az *odanőtt fülcimpa*, a szem irisének különböző színe, a *hajnak* egész a halántékre való lehuzódása.

Nem szabad elhanyagolni az *orrüreg* betegségeit sem; az orrkagylók túltengése, megdagadása által nem juthat elegendő vér az agyba; az agysejteknek elégtelen táplálkozása folytán működésük korlátoltabb, lassúbb. Az ilyen gyermekek kedvtelenek a munkában, lusták, álmosak. Az a föltevés, hogy az adenoid vegetáció gyengetehetségűség okozója, túlzott; de szellemi lefokozás, visszamaradottság többé-kevésbé előfordul.¹⁾

A gyengetehetségű gyermek a *mozgások* koordináltságát is jóval később tanulja meg. A *szopás* is ilyen összetett mozgás, mely az ajak, nyelv s arc izmait hozza működésbe. Gyengetehetségű gyermekek feltűnően rosszul szopnak.

A táplálék felvétele nagy nehézségeket okoz nekik. A *szem*, a *kar* mozgása, a *fejtartás*, az *állás*, *járás* s a *beszéd* is mind ilyen komplikált, összetett mozgás.

A *lelki* tulajdonságok terén az első évnek nincs nagy jelentősége. Az agy még annyira fejletlen, hogy a szellemi képességekre nem következtethetünk teljes bizonyossággal.

Az *érzetek* terén alig találunk a normálistól való eltéréseket. Csak a súlyosabb esetek mutatnak fel *izlésbeli* perverzításokat (egy 11 éves gyengeelméjű fiú apróra összevágott üveget evett), *fájdalomérzetbeli* lefokozást (sokan súlyos operációt kiállanak, anélkül, hogy a fájdalom legkisebb jelét is mutatnák).

A *látás* és *hallás* Major szerint a legtöbb esetben normális; a magam tapasztalata az utóbbira vonatkozólag nem fedi a szerző állítását: a gyengetehetségűek hallása — az esetek egy részében — rosszabb mint normális társaiké!

1) V. ö. Rejtő Sándor dr.: Gyengetehetségű gyermekek és az adenoid vegetáció. 1909.

A *képzetkincs* vizsgálatát a szerző *Ziehen* módszere szerint végzi; kiindul egyszerű emlékezeti képekből, egyedi képzetekből s lassankint áttér az általános képzetekre. Ennek keretében vizsgálja a hő, a nyomási, szaglási, hallási, látási képzeteket, a tér- és távolság-, az idő- és számképzeteket stb.

Major művének igen értékes fejezete az ethikai defektusokról szóló rész.

A mellékelt kérdőívek is mind igen használhatók; érdekes, hogy *Major* számolási ívei teljesen *Ranschburg* módszerét követik; hiba, hogy a szerző a forrásra nem mutat rá. A többi kérdőívet is mind megtalálhatjuk *Ranschburg* idevágó munkáiban. Szívesebben ajánljuk ez utóbbiakat; mert módszerükben tökéletesebbek, használhatóbbak, mint *Major* ívei.

Max Offner: Das Gedächtniss. Berlin, Reuther und Reichard, 1909.

Offner ez elég terjedelmes emlékezet-monográfiájában iparkodott összefoglalni a tudományos irodalomban szétszórt összes eddigi eredményeket az emlékezetre vonatkozólag s egyben pedagógiai értékesítésükre rámutatni.

Igy a lényegesre szorítkozott, a vitás kérdéseket mellőzte, még könyvészetet, irodalom-összeállítást sem adott.

E sokféle eredményt rendezni iparkodott s így szükségképpen feltevésekkel is egészítette ki a talált hézagokat. Könyve felette tömör előadású így is. *Csupa kísérleti pszichológiai eredmény foglaltata*, ami fő s ami különösen becsessé teszi e kompendiumot a neveléssel, a gyermekkel foglalkozók részére.

A pathológiai jelenségeket csak érinti.

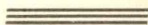
Vezérgondolata a lelki diszpozíciók fejlesztése. Ezeket tanulmányozza kifejlődésükben, reprodukáló erejükben.

Vizsgálja azután az emlékezetet egyének, nem, kor, értelem szerint.

A munka vége az emlékezet dicsérete, hogy mi mindenre képesít, ami kissé skolasztikus ízű s néhai jó Rotterdami Erasmusnak az ostobaság öndicséretére emlékeztet. A tudomány tényeket ad. A tudomány nem dicsér, legalább a tudomány maga nem.

Ribot-nak az Emlékezet betegségeiben (*Les Maladies de la Mémoire*) formulázott *regressio-törvényét* félreérti. De különben az egész jó kompendiuma az emlékezetről eddig felhalmozódott gazdag tudományos anyagnak.

Pekár Károly dr.

A tudományos neveléstan Amerikában.

Cameron E. H. dr. cikkének ismertetése. Meumann, Zeitschrift für Experimentelle Paedagogik, X. köt. 1. füzet.

Közli: **Gröber Vilma**, fővárosi tanítónő.

Cameron (New-Haven) fenti címen alapos tanulmányban számol be amerikai egyetemeken és főiskolákon végzett vizsgálódásairól, és rövid, átnézetes modorban tájékoztat a tudományos pedagógia állásáról Amerikában.

A kísérleti pedagógiát, mint független tudományt, még nem igen művelik Amerikában. Ahol vannak is az egyetemek szervezetétől független szakosztályok, az általuk rendezett tanfolyamok módszere leginkább történeti, vagy elméleti. El kell ismerni azonban, hogy a kísérleti módszer fontosságának tudatában vannak és a kutatás módszerei közül ennek adják az elsőbbséget. A tudományos pedagógiát Amerikában a statisztikai kérdőmódszer alapította meg, mely a Clark-egyetemről indult ki. Innen széles körben elterjedve irányította az amerikai nevelést. Valamivel később új típusa jelent meg a statisztikai kutatásoknak a Columbia-egyetemről kiindulva, mely még nagyobb jelentőségre tett szert. Ezen módszereket lélektani kísérletezések eredményei támogatják. És ha nem kristályosodott is még teljesen önálló tudománnyá ezek eredménye, de a modern pedagógia szelleme hatja át a pszichológiai és pedagógiai laboratóriumok munkáját.

Ezután egyenkint sorolja fel a nevesebb amerikai egyetemeket rövid, jellemző vonásokkal ecsetelve azoknak e téren kifejtett munkásságát és annak irányát.

A *new-yorki Comell*-egyetemnek laboratóriuma és muzeuma van. A laboratórium kellően felszerelt és folytonosan fejlődő. Igazgatója, *G. M. Whipple* vezeti a munkálatokat, melyeknek eredményéről kimerítő műben készül beszámolni. Jelenleg nevelés-lélektani kérdésekkel foglalkoznak.

A *New-York*-egyetem pedagógiai fakultása is rendez kísérleti tanfolyamokat. Kutatásai következő tárgyakra irányulnak: a szó tartalmának befolyása a közvetlen emlékezésre; vonatkozások a szellemi típus és a tanulás munkája közt; kölcsönös vonatkozás a közvetlen és közvetett emlékezés közt iskolás gyermekeknél; szokások fejlesztése; tanulók szugesztibilitása.

A *Harvard*-egyetem pedagógiai osztálya nem rendez kurzusokat, azonban a lélektani osztály legújabban tanszéket emelt az alkalmazott lélektannak. Eddig még nem végeztek gyermekeken kísérleteket, de *Münsterberg*, a laboratórium igazgatója, arra törekszik, hogy a gyermeket belevonják munkájuk körébe. Különös gondot fognak fordítani a gyenge-
tehetségű gyermekek megfigyelésére.

A *pennsylvaniai*-egyetemen *Lightner-Whitmer* 1896-ban visszamaradt és züllött gyermekek tanulmányozására és pedagógiai kezelésére lélektani klinikát állított fel. Ezzel kapcsolatban 1907-ben iskolát létesítettek, melyben jelenleg hat gyermeket kezelnek. A laboratóriumi munkáknak két iránya van: 1. gyógypszichológiai; 2. statisztikai; megállapítása a szellemileg visszamaradt gyermekek számának és a jelenség okának. A kutatások eredményét havonként megjelenő közlöny ismerteti. A dr. Whitmer kiadásában megjelent kísérleti kutatások eredményét feldolgozó értékes művek közül megemlítjük *Twitmeyer* tanulmányát a visszamaradt és gyenge-
tehetségű gyermekekkel való bánásmódról. Továbbá *Clara Harrison Town*nak, a filadelfiai gyógypedagógiumon a pszichológiai kutatás vezetőjének munkáját, mely első sorban a gondolkodás folyamatát ismerteti, másodsorban pedig azon lélektani feltételekről ír, melyek lelki depresszív-állapotokat kísérnek.

Kiterjeszkedik a lélektani laboratórium a gyermek fizikai tanulmányozására is. Nagyfotosságú a tanítók számára évenként rendezett lélektani tanfolyam, mely három évfolyamos és felöleli az elemzés, élettani és fejlődéstani lélektant és gyermektanulmányozási tanfolyammal zárul.

Páratlan a maga nemében az az előadás, melyet Whitmer tart hetenként egyszer, melyen visszamaradott és gyenge-
tehetségű gyermekeken mutat be jellemző testi és lelki jelenségeket, és az így szemléltetett alapra építi értekezéseit.

Chicago egyetemén sok kísérletet végeztek neveléstani problémák megoldására. Tanfolyamot rendeznek leendő tanítók részére. Célul tűzték ki a neveléstani fakultás tetemes kibővítését, különös tekintettel a pszichológiai nevelési elvek alkalmazására. Ezen szabályszerű tanfolyamokon kívül foglalkoznak egyes kérdésekkel, végeznek kutatásokat elemi és felsőbb iskolákban. Érdekes *Freemann*nak az írás tanítására vonatkozó mélyreható tanulmánya. Megmérte az időtartamot, mely szükséges a betűírás minden mozzanatához, tanulmányozta a nyomás nagyságának különbözőségét a különálló és összefüggő betűk írásánál és kiterjeszkedett az egyéni sajátosságokra is. Ezen kutatásai eredményét leszűrve, készül a módszeres eljárás részletes kidolgozásához.

Dearborn az olvasás lélektanával foglalkozik fényképezőkészülék segítségével végzett kísérleteiben. Ezek alapján fogja az elemi iskola módszerét vizsgálódás tárgyává tenni.

Judd a számolásról végzett kísérleteket, melyek szerint a gyorsaság foka egyenlő a hangos és lassú számolásnál, a lélektani folyamat tehát gyakorlatilag mindkettőnél megegyezik.

A *Clark*-egyetem a gyermektanulmányozás hazája. Az utóbbi 15 év alatt megjelent nagyszámú — több mint 200 — tanulmány alapjául szolgáló kísérletek legnagyobb részét a *Clark*-egyetemen *Stanley Hall* vezetése mellett végezték.

Ezután röviden ismerteti író a nyugati rész egyetemeinek munkásságát, rövidebben, nem azért, mintha munkájuk értéktelenebb volna, hanem, mert hasonló mederben folyik. Megemlíti a nebraskai, michigani, jowai, missourii, coloradoi, californiai egyetemeiket. Munkájuk általános illusztrálására ismerteti a *Yowaban* a *Col College*-n tartott kísérleti neveléstani tanfolyam menetét. Két hallgató dolgozott együtt, mint kísérletező és megfigyelő. Hetenkint megbeszélések történtek a végzett munkáról, amikor kiterjeszkedtek a végzett kísérletek neveléstani fontosságára és felhasználhatóságára.

A vizsgálódás 16 pontra terjedt ki, felölelve a személyleírást, testi alkatot, idegrendszer és érzékszervek munkáját, motorikus képességeket, a bőr érzékenységének vizsgálatát aesthesiometerrel, figyelmet, felfogóképességet, színelemleketet, képzettartalmat, képzeletet.

Illinoisban az emlékezőtehetség vizsgálatára végeztek kísérleteket. Kutatás történt az iskolásgyermek gondolkodás-

beli típusainak megállapítására. A táblázatokban összeállított eredményekből kiderül többek közt, hogy a kisebb gyermekkorban a túlnyomó típus a konkrétlátásos, amely haladottabb korral a hallásosan-mozgásos felé közeledik. Ezen eredmények megegyeznek *Meumann*, *Netschajeff*, *Lobsien* vizsgálódásainak eredményeivel.

A kísérlet másik része mutatja, hogy a rögtöni emlékezésre az a gondolkodás-típus a legelőnyösebb, mely a megtanulandó anyag természetének legjobban megfelel. Pl. a látásos típusú egyén a vizuális anyagot sajátítja el leggyorsabban. De a későbbi visszaemlékezésre a látásos típus bizonyul legalkalmasabbnak bármely anyag felidézésénél. Ezzel összevág *Meumann* azon tétele, hogy a látásos típusnak van legnagyobb emlékező tehetsége.

„Pedagogical Seminary.“

Szerkeszti *Stanley Hall*, Worcester. É. Am. Egy. Államok. 1909. december.

Ismerteti : **Pekár Károly dr.**

Witmer tanár Pszichológiai klinikája. Ez is új dolog. Ez is amerikai. Igaz, hogy nagyjában megfelel a mi gyöngelméjű gyermekek pszichológiai laboratóriumának. De hát lássuk az amerikai intézményt magát.

Dr. Lightner Witmer a pszichológia tanára a pennsylvaniai egyetemen. Először *Pszichológiai klinika* címen egy havi folyóiratot szervezett, amely a gyöngelméjű gyermekek ügyével foglalkozik. Szól a *gyermek történetéről*, az átöröklésről, a születési befolyásokról, születés után bekövetkező balesetekről, bajokról, ily irányú pedagógiai kísérletekről, a testi élet feltételeiről és a testi kórbélyegekről, stigmákról.

De *Witmer* azután egész sor a gyermek jóléte iránt érdeklődő tanítót, orvost képzett ki arra, hogy felismerjék, diagnosztizálják a gyermek gyöngelméjűségét s osztályozhassák. Ezt is *Pszichológiai klinikának* nevezték.

Mindamellet a tulajdonképpeni *Pszichológiai klinika* mint ezt *dr. Arthur Holmes* ismerteti az amerikai «Pedagógiai

Szemlében,¹⁾ a pszichológiai rendelés gyöngelmű gyermekek számára. A szülők maguk hozzák el gyermekeiket, akiket mindenekelőtt pontos testi vizsgálat alá vesznek. Ha valami eltávolítandó baj van, ezen segítenek. Azután elméjét vizsgálják meg s e szerint küldik vissza az iskolába vagy intézetbe.

Sok szülő elfogult. Egyik gyöngelmű leányából akart mindenképpen okos leányt nevelni, pedig csak közügyességre volt alkalmas. Intézetben ebben a tevékenységében boldogságát találja. Más apa mindenáron orvost akart nevelni gyöngelmű gyermekéből, minek lehetetlensége hamar nyilvánvaló lett.

Ügyes pszichológus jókor dönthet a gyermek sorsa felett s a neki megfelelő létfeltételek közé utasítja.

Röviden vázolja ily hivatást tölt be Witmer tanár pszichológiai klinikája a pennsylvaniai egyetemen.

Hazánkban Ranschburg Pál dr. egy. m. tanár tart fenn ingyenes klinikát a gyenge- és félgyenge gyermekek számára a m. kir. gyógypedagógiai lélektani laboratóriumban (Budapest, VIII., Mosonyi-u. 8). Rendel kedden és pénteken d. e. 11 órakor.

Iskola- és otthonlátogatás. Ez is amerikai intézmény, amerikai újítás a gyermek életében s mint az eddigi eredmények mutatják, igen üdvösnek bizonyul. Erről számol be *Katharine Ware Smith* egy cikkében az amerikai Pedagógiai Szemlében.²⁾

A Köznevelés Egyesület (*Public Education Association*) szervezte ez iskola- és otthonlátogató állásokat. New-Yorkban négy-öt ilyen lesz összesen. Ez a látogató elmegy először is az iskolába, meghallgatja a tanító panaszait az egyes gyermekeknél tapasztalt hiányokra, rendetlenségekre nézve. Az egyik későn jár; a másik piszkosan jön hazulról, fésületlenül. Egy másikról az otthon nyomora, beteges volta rí le. Megint egy másik közömbös, nem törődik a leckékkal, egy másik oly figyelmetlen, hogy semmi haladást sem mutat fel s a tanító

1) *Arthur Holmes Ph. D.: The Psychological Clinic.* Pedagogical Seminary, 1909, 4 (december).

2) *Katharine Ware Smith: Home and school visiting.* The Pedagogical Seminary, 1909, 4 (december).

családi problémát gyanít. Ezután elmegy a látogató a családokhoz, megnézi, megbeszéli a dolgot és segít, ahogy lehet, főleg a gyermekvédő társaságok támogatásával. Az is előfordul, hogy a tanító magatartásában talál kívánni valót s ha ez csekély változtatással nevelő eljárásában jobban alkalmazkodik a gyermek sajátos egyéniségéhez, a gyermek csodálatos módon megváltozik, megjavul.

Az iskola- és otthonlátogatás tehát igen üdvös újítás, csak haszonnal jár, *előmozdítja az otthon és iskola közreműködését a nevelésben s főleg a gyermek egyéniségéhez való alkalmazkodását a nevelésnek*. Nálunk is csak ajánlani lehet; különben az osztálytanár látogatásai iskolában és otthon ide céloznak.

Az amerikai Felsőleányiskolai Internisták Egyesülete («Association of Collegiate Alumnae») a következő kurzusokkal bővítette iskolái tanításrendjét a newyorki választmányának a nevelés hiányait illető vizsgálódásai alapján, mely a *háztartásra, a gyermekélet ismeretére és védelmére* való nevelést jelentette ki kívánatosnak:

1. Kötelező tanfolyam heti egy órában a *környezet hygienéjéről* a kezdő év második felében. E tanfolyam követné az egyéni hygiene tanfolyamát és természetesen magában foglalná legfontosabb elemeit az «Otthontudomány»-nak (*Domestic Science*).

2. Választható tanfolyam a *gyermekkor hygienéjéről*, amely követné az általános biológiát, szólna az átöröklésről, a környezet és a testi feltételek hatásáról a gyermek elméleti, testi és erkölcsi fejlődésére, s kiegészítené a gyermekek szabad tanulmányozását az iskolában, játéktereken és ipari foglalkozásban.

3. Választható tanfolyam a *családról*, tárgyalva a család történelmi és biológiai jelentőségét, a család társadalmi, törvényelőtti és erkölcsi jellegét és az otthonbeli fogyasztás ökonomiáját.

Kiegészítené mindezt a házi dolgokra vonatkozólag biológiai és bakteriológiai tanfolyam heti két órában.¹⁾

¹⁾ Mabel P. Huddleston: *Home Economics*. The Pedagogical Seminary, 1909, 4 (december).

Gyermekvédelmi Lap. A Gyermekvédő Liga Hivatalos Közlönye a «Gyermekvédelmi Lap» 4. számában a következő cikkeket találjuk:

Jelentés a nagyszöllősi fiúnevelő intézet 1908—1909. évi működéséről.

Az egyke, kettőke. *Deák Gyuláné Végh Irma.*

Jelentés az Országos Gyermekvédő Liga szegedi iparostanoncotthonának 1908—1909. évi működéséről. *Firbás Nándor* igazgató.

A züllés okai. *Hoffmann Richárd.*

Tudnivalók a csecsemőkort meghaladott gyermek táplálásáról és ápolásáról. Langstein dr. tanár berlini előadásából. *Steinitzer Vilma.*

A kassai m. kir. javítóintézet állapota az 1909. évben.

A Gyermekvédelmi Lap 5. számát a Liga közgyűlésének jegyzőkönyve, 1909. évi jelentése, 1909. évi zárszámadása és 1910. évi költségvetése foglalja le.

A támogatásra szoruló gyermekek családbeli gondozása. Támogatásra szoruló gyermek (az amerikaiaknál *dependent child*) általában az árva, otthontalan, elhagyott vagy a szüleitől kegyetlen, mostoha bánásmódban részesülő gyermek.

Ezeknek lehetőleg családbeli gondozásáról érdekes beszámolót hoz *Hastings H. Hart*-tól az amerikai Pedagógia Szemlében.¹⁾ 1909. január havában az Egyesült-Államok elnöke jelentős értekezletet hívott össze Washington városába az otthontalan és elhagyott gyermekek érdekeinek megbeszélése végett. Majdnem minden állam képviseltette magát. Jelen voltak az árvaházak, gyermekotthonok, gyermektámogató társaságok, a rossz bánásmódtól a gyermeket védő társaságok, jótétintézmények képviselői. A támogatásra szoruló gyermekekre vonatkozólag eddigelé legrészletesebben feldolgozott programot szavazott meg csekély módosítással ez értekezlet.

E híres, a támogatásra szoruló gyermekekre vonatkozó program kulcspontja a legelső paragrafus, amely az egész

¹⁾ *Hastings H. Hart: The Care of the Dependent Child in the Family.* The Pedagogical Seminary, 1909, 4 (december).

működés *alapgondolatát* adja s amelyben a *családi élet* fontosságát emelik ki. A támogatásra szoruló gyermekeket tehát lehetőleg *családbeli gondozásban* kell részesíteni.

A családi élet a legfontosabb, a legbecsesebb dolog a gyermekre nézve. Ha csak annyira-amennyire is tűrhetővé tehető a családi otthon, *a gyermeket saját családjában kell felnevelni*. A gyermeket tehát ne ragadjuk ki a családi otthonból, hanem úgy segítsünk helyzetén. Ha nem megfelelő az otthon, megfelelővé kell tennünk. Szegénység miatt nem szabad a gyermeket semmi körülmények között szüleitől elvenni, segíteni kell anyagilag az anyát.

Ha azonban egyáltalán lehetetlen a családbeli gondozás, akkor a programın második szakasza szerint legjobbak a gyermekmenedékházak. De itt is ellenőriznünk kell, hogy *a gyermek mindig élvezhesse a családi élet előnyeit*, így szülei látogatását stb.

Az intézeti életet szükségesnek jelenti ki a következő paragrafus bizonyos gyermekek számára, így a gyöngelműjű, epileptikus, béna gyermekek számára. Ideiglenes intézeti élet szükséges bűntevő gyermekeknek, süketeknek, vakoknak s a támogatásra szoruló gyermekek egy részének. Az intézeti életre nézve a pavillon-rendszert fogadták el, de csak huszonöt gyermek legyen egy pavillonban.

Végül az összes a támogatásra szoruló gyermekeket gondozó intézmények, társulatok egy Állami Jótékonyági Szék felügyelete alá helyezendők, a családi otthonokban elhelyezett gyermekeket is az állam közegei meglátogathatják. A nevelés tekintetében meg az állam nevelésügyi fórumai gyakoroljanak felügyeletet.

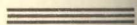
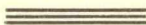
Sokan az intézeti élet jóoldalait magasztalják a szegény, tudatlan nép családi életével szemben. Ezek így szólnak, mondja az amerikai író, itt egészségesen nevelhetjük, szellőztetünk, mindent ellenőrizhetünk, minden szükségést megadhatunk, kiválogathatjuk a tanárokat, a fiú nem lehet iskola-kerülő, nem kószálhat, éjszakára nem maradhat ki. Mégis, jegyzi meg, az intézeti élet igen rossz hatású, *mesterkéltségű élet* ez, csengetésre kell fölkelni, imádkozni, reggelizni, tanulni, játszani, lefeküdni. A gyermek, ha kijön az életbe, nem tud *alkalmazkodni, kezdeményező képessége* hiányzik. Soká beletart, míg ezen önmaga erejével segít. Ezért a washingtoni

értekezlet is úgy döntött, hogy *a legjobb életfeltétel a gyermekek számára a természetes családi otthon.*

Efelett előbbi években sok vita volt, de mind az itt jelzett végeredményre vezetett: *a kívánatos gyermekélet a családi otthon élete.*

S ha nem lehet másképp, legalább családoknál helyezik el a gyermekeket. Hogy mily gondot fordítanak erre Amerikában az egyes szövetségi államok, arra nézve megemlítjük példaképp, hogy Massachusetts állam a múlt évben vagy 400,000 vagy 450,000 dollárt fordított költségvetésében a szegény gyermekek otthon-szerzésére. Egész sereg «Gyermeksegítő Társaság» (*Children's Aid Society*), «Gyermekbarát Társaság» (*Children's Friend Society, Kinderfreund Society*) dolgozik a gyermekeknek családi otthonokban való elhelyezésén. A katolikusok, a lutheránusok versengve szerveznek ily egyesületeket.

Az amerikai társadalom e gyermeksegítő munkássága (*child-helping work*) valóban igen élénk és igen elismerésre méltó, sőt még nálunk is sok tekintetben követésre méltó. A támogatásra szoruló gyermekek gondozása (*care for dependent child*) a társadalom, az állam feladata. Mindkettejüknek részt kell venniök az emberbaráti jótékonyáságnak e legfontosabb művében, a *gyermekvédelem* igazán humánus munkájában, melynek itt egyik fontos ágáról, a *gyermeksegítésről, családbeli gondozásáról* szóltunk, tudvalevőleg ugyanis a gyermekvédelemnek hasonló fontossága az *anya* és a *csecsemő védelme* is. Örvendetes, hogy hazánkban a gyermekvédelmi viszonyok e tekintetben igen kedvezőeknek mondhatók még Amerikával szemben is. Hazánkban ugyanis a védelemre szoruló, anyagilag elhagyatott gyermekeket nem internátusokban, hanem családoknál helyezik el. Jelenleg több mint 50,000 elhagyatott gyermek élvezi a családi eltartás örömét.

GYERMEKTANULMÁNYI MOZGALMAK

A Gyermekvédő Liga közgyűlése.

Ismerteti: Jánosi Margit.

Az Országos Gyermekvédő Liga április 24-én tartott közgyűlése nagy átalakulást idézett elő a Liga szervezetében. A Liga ugyanis meggyőződött eddigi működése folyamán arról, hogy az alakulásakor létesített alapszabályok hiányosak és különösen az igazgatásra és a tagokra vonatkozó részek módosítást kívánnak. Nem volt szilárd a Liga szervezete eddig azért, mert tagja lett bárki, aki a Liga iránti áldozatkészségét bebizonyította, anélkül, hogy rendes tagsági díjat fizetett volna. Az új alapszabályokban pedig pontosan meg vannak határozva a tagok jogai és kötelezettségei. A másik lényeges módosítás abban áll, hogy az igazgatói és titkári állást eltörölték s helyette, elnökkel együtt, héttagu intéző bizottság áll a Liga élén, amely az igazgatóságnak és a közgyűlésnek felelősséggel tartozik. A Liga tehát az alapszabályok ezen módosításával egységes, erős szervezetű egyesületté alakult, amely körülmény őszinte örömeire szolgál mindazoknak, akik a Liga nagyfontosságú működését ismerik és méltányolják.

Lelkes beszédet mondott a közgyűlésen *gróf Vay Gáborné*, esetelvé a nők helyét, szerepét a gyermekvédelemben, és *Prohászka Ottokár* püspök, kifejtette, hogy a Liga milyen nagyfontosságú erkölcsi munkát végez. Az új alapszabályok elfogadása után elnök a közgyűlést bezárta.

Az Országos Gyermekvédő Liga a társadalom egyik legszentebb, legmagasztosabb kötelességét teljesíti: a szegény, elhagyott gyermekeket védelmezi, a züllésnek indult gyermekeket megjavítja, visszaadja a társadalomnak. Ezen nemes célt szolgálja, mikor segíyezi a fővárosi és vidéki gyermekvédelmi intézeteket, tanáccsal, fölvilágosítással látja el gyermekvédelmi kérdésekben úgy az egyeseket, mint az intézeteket. A külföldi gyermekvédelmi intézményeket tanulmá-

nyozza s igyekszik azokat nálunk meghonosítani. Azonkívül ő maga is állít fel, vagyónához képest gyermekvédelmi intézeteket: javítóintézeteket, inasotthonokat.

Amikor a Liga működését figyelemmel kísérjük és látjuk azt a sok-sok gyermeket, akik életüket, mindenüket a Ligának köszönik, akkor tudjuk csak igazán méltányolni ezen egyesület munkásságát. És ezen munkásság fenkölt, magas szelleme által áthatva azzal mutassuk meg a társadalom háláját, elismerését a Liga iránt, hogy nyujtsunk neki segítő kezet ebben a fáradságos munkában és küzdjünk vele együtt a gyermekekért, a társadalom jövőjéért!

A Ligának vannak alapító, pártoló és rendes tagjai. Az alapító tagok egyszersmindenkorra 1000 koronát fizetnek, vagy annak megfelelő alapítványt jogkötelező alakban tesznek. A pártoló tagok egyszersmindenkorra s egy összegben legalább 100 koronát fizetnek. A rendes tagok évente, 3 évi kötelezettséggel, 5 koronát fizetnek. Tag lehet férfi, nő, jogi személy egyaránt. Tagsági jelentkezések a Liga igazgatóságához (Budapest, VI. Bulyovszky-utca 23) intézendők.

A Nagyváradi gyermektanulmányi társaság gyermektanulmányi értekezlete.

A kedvező jelenségek közt megalakult s a fejlődésre képesnek mutakozó *Nagyváradi gyermektanulmányi társaság* május hó 7-én tartotta első gyermektanulmányi értekezletét az egyesület jövője szempontjából biztató érdeklődés mellett. Főkép tanítók és tanítónők jelentek meg nagy számmal. A szülőket még csak ezután kell megnyerni arra, hogy az őket oly közlről érdeklő egyesület tevékenységét figyelemmel kísérjék, abban részt vegyenek.

Az ülésen *Edelmann Menyhért* dr. gyermekmenhelyi igazgató-főorvos, ügyvivő elnök elnökölt, rövid beszédben a gyermektanulmányozás feladatait, fontosságát vázolván s reámutatván az új tudomány s az élet kívánalmainak kapcsolataira, továbbá annak szükségességére, hogy a jövő nemzedék felnevelésében az iskola s a szülők együtt működjenek.

Eddig, bár csupa gyöngédség voltunk a gyermek iránt, ha róla beszéltünk, a szeretet áradozó szavaival szóltunk, a gyermeket nem ismertük, avval hogy az egyes gyermek külön egyéniség, különféle világráhozott és szerzett testi és lelki diszpozíciókkal, tulajdonságokkal van felruházva, nem törődünk. A természetnek legfinomabb, legcsodásabb, legérzékenyebb alkotásával durván bántunk, hozzáértés nélkül, sablonos, hibás nevelési és oktatási módszerek kényszerzubbonyát adtuk reá és számtalan sokatigérő, szép fejlődésre alkalmas gyermeket és gyermeklélek nyomorodott, satnyúlt el hozzá nem értő szülők, nevelők, tanítók bánásmódja miatt.

Az elnök megnyitó szavai után *Laszczik Ernő* tanítóképző intézeti tanár tartotta meg referáló előadását «*Az iskolai és házi oktatás befolyása a szellemi életre*» címmel, nagyszámú táblázat és grafikon bemutatásával.

Előadásának vázlatos tartalma a következő:

A XX-ik századnak hatalmas fölfedezései tiszteletet keltenek bennünk, de az irántuk való lelkesedés nem kíséri nyomon, csak azokat, melyek az embernek hasznára lehetnek. Minden kétséget kizár azon tény, hogy századunk a legnagyobb felfedezést akkor tette, mikor felfedezte az embert, mint a társadalom egyedét. Mert a gyermeknek felfedezése emeből önként következik.

Az emberiség történetével egyenlő a tudat, hogy a gyermekből lesz a felnőtt és mily hosszú idő kell ahhoz, hogy ezt az egyszerű tételt igazán átértse az emberiség. A napjaink azok, melyek a gyermektudományt megteremtik. Az orvos és tanító kezét fog. Sokszor hallottuk már azon törekvést, hogy orvos legyen a tanító. S ime, már-már elérkezett az idő, amikor a tanító az orvosi tudomány mezején kutat, az orvos pedig a pedagógiának labirintusában keresi a kivezető utat. Ezen két tudomány érintkező pontjai szülték meg a gyermektudományt, amely már mintegy készen várja a rendszerezőjét.

Gyermekvédelem és gyermektanulmányozás külön ágak, melyek egy cél felé törekszenek. Csakhogy az egyik a testi, másik lelki gyermekkel foglalkozik főképpen. Nagy-Váradnak is szüksége van mindkettőre. Számtalan példát lehet találni arra, hogy magát műveltnek címeztető anya, gyermekének gondozását majdnem kizárólag a cselédségre bízza.

Így azután a gyermek teljesen a cseléd szeszélyének, könnyelműségének van kiszolgáltatva. De ha a gyermek szellemi épségének fönntartását tekintjük, az állapotok még sokkal szomorúbbak. Az iskolák és a szülők szinte legyőzhetetlen nehézségekkel küzdenek. Az iskola rengeteg ismeretet kénytelen nyújtani a tanterv és a felsőbb hatóságok követeléseai folytán. A szülő pedig, azon bizonyos «szülői lelkiismeret»-ből kifolyólag megtömi gyermekének szellemét oly annyira, hogy határozottan kárt tesz az oktatásnak tetszetős álarca alatt. Nézzük ezen káros következményeket egyenkint.

Sajnos, de már-már azt kell kijelentenünk, hogy az iskola elérkezett a katonaképzésnek magas színvonalára. Az ugyanis azt kutatja, hogy vajjon a legénység kibírna-e egy hosszú, fáradságos háborút, vagy annak tartama alatt elpusztulna-e golyó nélkül is. Így kísérletezik az iskola az életrevaló nevelés köpönyege alatt. Tekintsünk bele egy iskolába siető tanulónak bármely napi feladványainak összességébe. Kérdezhetjük, hogy miként van annak terjedelme összefüggésben a gyermek szellemének munkaképességével és az élet szükségletével. Hogy a tanulmányi anyag miként függ össze az élet szükségleteivel, arról sokat lehetne vitatkozni. De hogy mennyit bír el a gyermeki szellem, arra nézve már a kísérleti gyermektanulmány határozott adatai tájékozást nyújtanak. Mosso-nak az elfáradásról szóló munkája foglalkozik a kérdéssel részletesen. Az ő adatait használta fel *Salgó* dr. «A szellemi élet hygienája» c. munkájában. Elegendő az ő eredményeiknek interpretálása. Adataik bizonyítékai annak, hogy az anyag túlhalmozott, melyet a gyermeki elmének meg kell tanulnia évről-évre és e terjedelmes anyagon nem képes könnyíteni a legjobb módszer sem.

Mosso ergográfja a műszerek lelkiismeretes pontosságával bizonyítja, hogy az izommunkában a szellem fárad ki és a kifáradt szellem az oka annak, hogy a fizikum a további munkára képtelen. Ha a szellem kifáradt indító erejét elektromos árammal pótoljuk, akkor a kifáradtnak hitt izom fokozott munkára képes. Ezen műszer bebizonyítja azt is, hogy a szellem mozgató képessége csökken, ha azt más oldalú munkássággal terheljük meg. Az aesthesiometer milliméternyi pontossággal mutatja meg, hogy a szellemnek bizonyos fokú megterhelése mily mértékben csökkenti a bőr

érzékenységet. Nemsokára azt fogjuk meghatározni, hogy a szellemi munkának bizonyos mennyisége mily befolyással van a szellemi munka minőségére. A szellemi élet kifáradásának bizonyítására állanak előttünk Mossonak, Kraepelinnek, Sikorskynak, Höpfnernek, Griessbachnak, Ambergnek stb.-nek kísérletek alapján összeállított táblázatai.¹⁾ De a magunk egyszerű tapasztalata is elegendő lehetne a fenti tétel bizonyítására. A tanítóképző intézet második osztályában a német nyelvről végzett megfigyelés pl. azt bizonyította, hogy ezen tantárgy legjobb hiszemmel való tanítása is a legnagyobb igazságtalanságra vezethet. Csupán az olvasást vegyük vizsgálat alá. Magyar anyanyelvű gyermekekről lévén szó, meggyőződéssel jelenthetjük ki, hogy a szavak helytelen olvasása, a betűk összecserélése, hirtelen fel nem ismerése stb. nem számíthatók hibáknak 8—10 percnyi olvasás után. Rövid pedagógiai megfigyelés alapján is rá jöhetünk erre és hasonló észrevételekre bármely tantárgy keretében.

Bármily tudós autodidaktáink munkáját olvassuk, felfedezhetjük a nyomokat, melyek a kifáradásnak ma már ismert törvényéhez vezetnek. Nem véletlenül használom e szót «törvény». Oly kikristályosodottan áll e tétel előttünk, hogy törvény voltát nem lehet kétségbe vonnunk. Ebből folyik azon elv, melynek kifejtéséhez e hely szűk, hogy a *figyelmellenség nem büntethető, hanem gyógyítandó*. És ezen elvnek törvényerőre való emelésében még csak nem is vagyunk túlzóan humánusak.

A szellemi megterhelésnek koronája az iskolai vizsgálat. A jövő évtizednek kitartó harcot kell vívnia e szükségtelen rossz intézménnyel. Természetesen csupán a mai módra lehet ezt mondani. Tessék visszagondolni azon lelkiállapotra, melyet akár az érettségi, akár a tanítóképesítő vizsgálat és az azt követő vizsgálatok előtt és annak folyamán éreztünk. Kérdezhetjük azután, hogy vajjon tudásunknak hű tükre volt-e az? Erre segít felelni a gyermektanulmánynak számtalan adata, a táblázatok, melyeknek mindegyike azt mutatja, hogy a vizsgálatok eredménye alig haladja meg az évközi közepes eredményeket.

¹⁾ Ezen grafikai táblázatoknak legérdekesebbjeit az előadó fali táblázatok nagyságában készítette el és mutatta be magyarázat kíséretében a saját megfigyeléseivel egyetemben.

Az előadás föltárta az iskolának rendkívül sok mozzanatát, melyeknek haszna nincs arányban a megkövetelt szellemi munka káros hatásával. De ezeknek nem oka a tanítóság, hanem a rendszer.

A nevelői eszközök legfontosabbjai a család kezében vannak letéve. Ámde a tanításról ezt nem mondhatja senki. Mégis a szülői ház inkább emehhez folyamodik legtöbbször. Az anya jobban ért a neveléshez, mert hiszen a bölcsőtől ismeri a saját vérének fejlődését és ezt bízza rendesen az iskolára. Többet kontárkodik azonban a tanításban. Bár a nevelésben érvényesül talán leginkább «ahány ház, annyi szokás», mégis bizonyos típusok alakúinak ki az egyes osztályok nevelési rendszerében. Kettő élesen kiválik. Egyik az, mely semmit sem nevel, semmit sem tanít, a másik sokat nevel és sokat tanít. Ez utóbbinak hatása az, amely káros következményeinél fogva tárgyunkhoz vág. Ki nem ismerné a nevelői rendszert? Amikor a gyermeket anyja helyett nevelők vezetik, kiknek egyedüli törekvése az, hogy a sok ismeret gyömöszölésével biztosítsák sanyarú ekszisztenciájukat, ne csodálkozzunk azon, ha az agyonnevelt már gyermekkorában elvesztette szellemének rugékonyságát, befogadó képességét. Nem is kell említenünk a három, négy nyelven való oktatásnak a szellemre gyakorolt káros hatását. A szülői ház nevelésének és tanításának káros hatását csak a példákon lehet szemlélni és bizonyítani. Mindezek alapján elsősorban azt kell követelni, hogy a tanító és szülő közeledjenek egymáshoz, az iskola és szülői ház egymásnak kiegészítői legyenek. Így lesz csak képes belátni a szülő a tanítónak és orvosnak mindazon törekvését, mely gyermekének jólétét van hivatva előmozdítani. S ha majd ezen állapot megszületett, megkezdheti a társadalom azon mentő munkát a szellemiek terén, amelyet dicsőségesen folytat napjainkban a fizikai élet terén. Maga a szellem kifáradása káros voltának bebizonyítása elegendő arra, hogy tanulmányi rendszerünket megjavítsuk és új irányba tereljük. A kutatások új módszereket szülnek, amelyeknek jogosultságuk már a közel évtizedek alatt fog érvényesülni. Ebhez azonban szükséges a művelt társadalom részvétele, érdeklődése és munkássága. Például állhatnak előttünk az angolok. Negyedszázados már a küzdelem. De a törekvésnek ma már nagyszerű eredménye

van. Az iskola és társadalom megváltoztatta a százados rendszert. S ha praktikus rendszerű tanításról beszélünk, az angolok rendszerét szoktuk például állítani. Nem csupán mese az amerikainak és az angolnak praktikus élete. Ennek bölcsője a társadalmi felfogás, eszköze az iskola. De mint eszköz, hatalmas és vezető fontosságú. Ily átalakulás megteremtése nagy és nehéz dolog, de ha sohasem kezd hozzá sem a társadalom, sem az iskola, akkor javulást nem várhatunk.

Az előadáshoz élénk vita fűződött.

Első felszólaló *Salamon Ernő* polgári iskolai tanár volt. Szerinte a Gyermektanulmányi Társaság feladatai, nevezetesen a tanulóknak egyéenként való megfigyelése és a szülőkkel való érintkezés a mai anyagi keretek közt, jelesen túlszűfolt osztályok és a tanerők erős igénybe vétele és mellékkeresetre való utaltsága mellett nem oldhatók meg sikeresen. Az első körülmény a tanulók megismerését, a másik a tanerők szellemi frissességét és a tanítási időnek délelőttre és délutánra való szétosztását akadályozza meg; szükséges volna tehát, hogy a Gyermektanulmányi Társaság a megfelelő anyagi keretek megvalósítását is programjába vegye.

Szücs Izsó, ipariskolai igazgató, az adatgyűjtő szakosztály elnöke nagyon fontosnak tartja a pedagógia fejlődése szempontjából a Gyermektanulmányi Társaság működésének a vidéki városokra való kiterjesztését, az adatgyűjtést a városi és falusi iskolákban. Azonban a fiókkörök működését egyoldalúnak tartja, ha azok tisztán adatgyűjtéssel foglalkoznak. Előadó kiváló magvas előadásával bebizonyította jelenlévő tanítóknak és szülőknek, hogy az iskola a gyűjtött anyag felhasználásával idők múltán, esetleg csak évtizedek múlva a tanulók testi és értelmi érdekeit kellő védelemben fogja részesíteni. De felszólaló nemcsak a jövő évtizedek nemzedékeit óhajtáná a mostaninál észszerűbb elbánásban részesíteni az iskolában, hanem a ma gyermekét is. Az előadásból megtanultuk, hogy a ma gyermeke nem részesül kellő védelemben, mert az iskola értelmi erejével és fizikumával uzsorát űz. Az elemiből kikerült gyermeknek nehéz a középiskolában boldogulni, mert az túl magas követelményeket támaszt vele szemben. Viszont a középiskolából kikerült tanuló nemcsak éretté, de kora-vénné válik, ki kedélyét

máris elvesztette, kinek fizikuma már tanulókorában meggyengült, ki az élet küzdelmeibe bele sem meri vetni magát, aki sok esetben már nemcsak a magasabb tanulmányokra de a nyugdíjra is megérett. A tanuló a nagy, észszerűtlenű, összehalmozott szellemi túlmunka terhe alatt összeroskad, életenergiája elerjed még mielőtt az életbe kilépett volna.

Felszólaló szeretné, ha a fiókkörök az adatgyűjtés mellett a gyermektanulmányozásból levont következtetések gyakorlati alkalmazásának kérdéseit is vitáik körébe vonnák. Vitassa meg a nagyváradai fiókkör az adatgyűjtés mellett a gyermekvédelemnek a pedagógia körébe tartozó kérdéseit is.

Például ha, mint most, az előadó meggyőzött bennünket arról, hogy a kis gyermek agya túlságosan kifárad a 3—4—5 órai előadás folyamán, ne elégedjünk meg ennek a ténynek konstatálásával, hanem tegyen a fiókkör vizsgálatainak eredményéről előterjesztést és kérje a központ vezetőségét, hogy kellő helyen szorgalmazza és vigye keresztül, hogy a kis gyermekek 3—4—5 hosszú tanórán át az iskolában agyon ne fárasztassanak. Ha már nem kerülhető el, hogy a kis gyermek egyfolytában 3—4—5-féle tárggyal foglalkozzék, amit főlshzóaló szintén kivihetetlennek tart, legalább rendeltileg lenne megállapítandó, hogy ezen órák 35, legfeljebb 40 percnél hosszabbak ne legyenek; minden óra közben a tanulók szabad levegőre bocsáttassanak; közben velük szórakozás és üdülés céljából ének, játék és tornagyakorlatok tartassanak. Ezeket főlshzóaló csak példák gyanánt hozza fel. Ilyesféle megállapodásokra és intézkedésekre számtalan kérdésben lenne szükség. És ha ily irányban is kiterjesztenék a gyermektanulmányi társaság fiókkörei működésüket, a szülők ezreinek érdeklődését költenék föl az iskolaügy iránt, ezer és ezer szülő áldaná érte, hogy gyermekeit a koravénüléstől megmentette és nem engedte, hogy gyermekeinek életenergiáját az iskola idő előtt föleméssze.

Huzella Gyuláné, a pedagógiai szakosztály elnöke, az előadó egy megjegyzésével kapcsolatosan kinyilatkoztatja, hogy nem sorolná a gyermek *három éves kora körül* betanított verseket a fárasztó funkciók közé. Tapasztalása szerint a fejlődő beszélő szerv ilyenkor erősebben igényli a gyakorlást. Innen magyarázza azt a gyermeki szokást, hogy öncsinálta, s némelykor értelmetlen szavakat ritmikusan ismételnék játék

közben. Valószínűnek látszik, hogy az agy kevés szerzett fogalmával, nem tud segítségére jönni, nem elég a beszélő szerv igényeinek.

Ilyenkor tehát segítséggel, kész szavakkal, különösen pedig zeneileg csengő dolgokkal mellé állni szükségesnek látszik.

Mikusay József polgári iskolai tanár elismeréssel van az előadás iránt, amelyből a gyakorlati élet számára is meríthetünk eszméket. Azonban szerinte azt nem tanulta meg belőle, hogyan vihető át a felvetett eszmék az életbe.

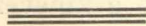
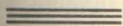
Igen hasznos törekvés, hogy az iskola és a család közt kapcsolatot teremtsünk. Kezdeményező lépések tétettek is, de a megélhetés nehézségeivel küzdő tanító eléggé intenzíven a szülőkkel s a gyermekekkel nem foglalkozhatik. Ennek a reábizott gyermekek nagy száma is akadálya, de akadálya a pontosan végrehajtandó tanterv is, amelynek keresztülvitele felett a szakfelügyelet nagy gonddal őrködik.

Ezután *Rigó Szeréna* elemi iskolai tanítónő, a «gyermektanulmány» feladatáról lévén szó, azt kívánja megjegyezni, hogy egyik előtte fölszólaló téved, mikor a végső célok megvalósítását sürgeti.

A «gyermektanulmány» még igen fiatal tudomány, melytől megkövetelni, hogy a jelenlegi hibás nevelési rendszert egy újabb, jobbal cserélje föl: ma még korai. Ez a cél csak a távol jövőben lebeg a szemünk előtt.

Eppen azért, mivel e tanulmány feladata, hogy a neveléstudomány számára pozitív, szilárd alapot teremtsen, közelebbi céljai: a gyermeklélek és fejlődésének tudománya, célirányos megfigyelése, adatok gyűjtése, tapasztalatok rendszeresítése, a törvények megállapítása s csak ezek alapján a neveléstudomány tökéletesítése és célszerű nevelési eszközök, egy jobb és helyesebb nevelési rendszer életbeléptetése.

Még néhány más felszólalás után *Edelmann Menyhért* elnök megismertetvén a társaság jövő programját, amelynek legértékesebb része Nagyvárad gyöngetehetségű gyermekeinek gyermektanulmányi szempontból való megvizsgálása s az elemi iskolák tanulói egyéniségének külön, a tanítók által írt egyéni megfigyelő lapokban való feltüntetése stb., felhívja a jelenlevőket a társaság munkásságában való részvételre s arra, hogy annak újabb híveket szerezzenek.

Náray-Szabó Sándor. Ő Felsége a király Náray-Szabó Sándor dr. címzetes miniszteri tanácsost valóságos miniszteri tanácsossá nevezte ki, s egyúttal államtitkári címmel ruházta fel. A vallás- és közoktatásügyi miniszter pedig megbizta a népoktatásügyek vezetésével. Ez a kinevezés és királyi kitüntetés közel érinti Társaságunkat, mert Náray-Szabó Sándorban egyik elnökünket tisztelhetjük. Sőt egyike ő a Társaság megalapítóinak. Már 1903-ban, mikor a Társaság még mint «Gyermektanulmányi Bizottság» kezdte meg működését, mellénk állott s többé nem vette le a Társaságról gyámolító kezét. Mindabban, amit a közoktatási kormány nyújtott a Társaságnak, Náray-Szabó Sándornak közvetlenül vagy közvetve része van. De ő mint munkás is közreműködött a Társaság szervezésében. Ugyszólván velünk együtt küzdötte végig az első éveket, nem törődve azzal, hogy a pedagógiai közvélemény akkor még kicsinyléssel, sőt ellenszenvvel fogadta a mozgalmat. Ő támogatót bennünket nagy tudásával s erkölcsi tekintélyével. Nála nélkül nem volnánk ott, ahol most vagyunk. De nem csupán a gyermektanulmányozás fölkarolásával mutatta ő meg, hogy tetőtől-talpig modern pedagógus, hanem mint a gyógypedagógiai ügyek vezetője a közoktatásügyi minisztériumban. A gyógypedagógiai intézeteknek újjászervezése és fölvirágoztatása, a gyógypedagógiai tanfolyamoknak létesítése, az ideges gyermekek iskolájának, az alkoholisták otthonának megteremtése mind az ő alkotó erejét s újkori szellemét dicsérik. Örömmel üdvözljük tehát őt a kitüntetés alkalmából s hisszük, hogy a népoktatásügyek rövid időn meg fogják érezni az ő humánus és újító szellemét.

A Magyar Gyermektanulmányi Társaság nagy küldöttséggel fejezte ki tiszteletét s háláját Náray-Szabó Sándor iránt. A küldöttséget *Teleki Sándor* elnökünk távollétében, de az ő fölkérésére báró *Babarczy-Schwartz* Ottó dr. főrendiházi tag, egyik elnökünk vezette. A küldöttség vezetője meleg érzéssel s szép szavakkal fejezte ki a Társaság tagjainak a kinevezés és kitüntetés miatt érzett nagy örömét, az ő elnökük iránt érzett mély vonzalmát, tiszteletét, háláját. *Náray-Szabó Sándor* azzal a közvetlen melegséggel válaszolt, amelyet atya a gyermeke iránt érez. Említette, hogy ő a kinevezetésében nem a hatalom növekedését, hanem a

feladatok és kötelességek nagyobbodását látja. A Társaságtól korántsem vonja meg közreműködését, sőt azt fokozódó szeretettel fogja támogatni. A tisztelgésben lelkileg velünk volt elnökünk, *Teleki Sándor* gróf is, aki a távolból távirattal és levélben fejezte ki üdvözlését.

Nyiregyházi Ervin. Ezt a nagy talentumu hét éves zeneszerzőt mutatta be *Révész Géza* dr. egy. m. tanár a május 19-én tartott nyilvános gyermektanulmányi értekezleten. Mind a nagyérdékű előadást, mind a kis Nyiregyházi Ervin produkcióit csak a jövő füzetben ismertethetjük részletesen. Most csak azt említjük meg, hogy a régi képviselőház előadó termét, ahol a bemutatás történt, zsúfolásig megtöltötte az előkelő közönség, amely csodálattal szemlélte a kicsiny gyermek tüneményszerű tehetségének termékeit, zenei előadását és még a legkiválóbb zenészeket is fölülmúló zenei hallását.

A központi adatgyűjtő szakosztály ülése. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság Adatgyűjtő Szakosztálya f. évi május hó 12-én d. u. 6 órakor ülést tartott, melynek tárgya a muzeumi adatgyűjtés volt. Tudvalevő dolog ugyanis, hogy társaságunk Gyermektanulmányi Muzeumot létesített, melynek szervezetét és szabályait *Nagy László* és *Ballai Károly* egy kis füzetben adták ki, bővebben ismertetni tehát ezt nem szükséges. Ezt a Muzeumunkat, amint *Nagy László* elnök jelentette, a Társadalmi Muzeummal kapcsolatosan fogják elhelyezni, mint annak egyik külön, önálló osztályát. Nem a véletlen munkája volt ez, hogy éppen ezzel a muzeummal kapcsolódik a miénk, hanem megvan ennek a maga jelentősége. Éppen úgy, mint társaságunk működésének, úgy a Muzeumnak is megvannak a maga társadalmi tendenciái. 1. Szolgálni akarjuk általa a tudományt, mert a gyermeki produktumok tömegét hozzuk össze, amelyekkel e téren folyó, elemző módszerű kutatásokat könnyítjük meg. 2. Az egész nagy társadalom érdeklődésének középpontjába a gyermeket akarjuk behelyezni, fel akarjuk hívni a nagyközönség figyelmét a gyermek társadalmi helyzetére, s így a gyermek összes testi és szellemi érdekeinek védelmét és fejlesztését, ezáltal pedig az egész nemzet jövőjét és kulturális haladását akarjuk szolgálni.

A Muzeumban összegyűjtetnek mindazok az adatok, eszközök és tárgyak, melyek a magyar gyermek testi és szellemi

életének, fejlődésének és tevékenységének maradandó jelei. E gyűjtésre, mint a szakosztály elhatározza, fel fogjuk szólítani:

1. az adatgyűjtő osztály tagjait;
2. a gyermektanulmányi tanfolyam mindkét évfolyami hallgatóit;
3. a fiókköröket;
4. internátusokat;
5. gyermekmenhelyeket;
6. egyes személyeket, kik nagyobb érdeklődéssel kísérik munkánkat.

Hogy az állandó érdeklődést fentartsuk a közönség körében, A Gyermekben állandó rovatot nyitunk a Múzeum számára. *Havas Gyula* dr. indítványára elfogadja a szakosztály, hogy a tömeggyűjtéseknél gondot fog fordítani az elnökség a személyes érintkezésre, amennyiben valamelyik szakértőjét kiküldi a helyszínére, ki azután esetleges utasításokkal látja el az anyaggyűjtőt.

Bejelenti az elnök, hogy a szabályokhoz a következő módosítások járultak:

1. a gyermekeknél nagy szerepe van a szuggesztiónak, amennyiben egyik gyermek utánozza a másikat;
2. a negatív szuggesztio is beállhat, amikor pl. a gyermek azért nem dolgozik, mert valamelyik társánál oly szép munkát lát, hogy érzi saját gyengeségét s ez elkedvetleníti. Mindkét esetet iparkodjék elkerülni a gyűjtő, amit úgy érhet el, ha a gyermekeket izolálja egymástól.

Szász Irén indítványozza, hogy lehetőleg megszokott körülmények, megszokott keretek között rajzoltassunk a gyermekekkel akkor is, ha a gyűjtemény számára félretesszük a rajzokat, mert így őszintébb munkát kapunk. Pl. a rajzot a megszokott rajzfüzetben készíttessük s csak azután vágjuk ki a negyedíves nagyságot, hogy a gyermek mesterkélttségét kikerüljük.

Ezzel a szakosztály a muzeumi anyaggyűjtés tárgyalását befejezte. Utána *Martos Ágostné* tette meg előterjesztését.

Helyesnek és szükségesnek tartaná, ha a gyermek esztétikai érdeklődését kutatóknak a költemények tárgyalása alapján. Előadja módszerét, mellyel ezt megpróbálta s ez a következő: egy választott költeményt, jelen esetben Both

Bajnok özvegyét, tartalmilag tárgyalta polg. isk. lányokkal (10–16 év), azt könyv nélkül megtanultatta, egy lány elszalvta s utána néhány kérdést kaptak a gyermekek, melyekre ők írásban feleltek. Tetszik-e ez a költemény? vagy nem? Miért tetszik, miért nem? A kapott feleletek igen jellemzők voltak.

Szakosztály felkéri Martosnét, hogy ha a többi adat is a keze között lesz, dolgozza azokat fel s terjessze a szakosztály elé.

Szász Irén helyesebbnek tartaná, ha egyszerre több költeményt exponálnánk s ezekről mondanák meg a gyermekek véleményüket s ő a tárgyalást is elhagyná, mert az már bizonyos irányban befolyásolja a gyermekeket. A szakosztály felkérte őt is kísérlete végrehajtására s az eredmény bemutatására, mire az ülés feloszlott.

Farkas Irén.

Gyermektanulmányi mozgalom Szegeden. Örömmel adunk hírt arról, hogy a Magyar Gyermektanulmányi Társaságnak Szegeden fiókköre van keletkezőben. A mozgalmat a szegedi tanítóóság indította meg, de részt vesznek abban a szegedi kiseddóvók is, akiknek a gyermektanulmányozást felölelő üléséről a májusi füzetben emlékeztünk meg. A Csongrádmegyei Tanítóegyesület szegedi járásköri elnökének, *Bödő Nándornénak* indítványára s lelkes agitációjára elhatározta, hogy nagyobbszabású gyermektanulmányi mozgalom indítása végett a májusi közgyűlésen behatóan fog foglalkozni a gyermektanulmány ügyével. E célból fölkérte a központból *Nagy László* tanítóképző-intézeti igazgatót, a Magyar Gyermektanulmányi Társaság ügyvivő alelnökét, hogy a gyűlésen előadást tartson, aki arra szívesen vállalkozott. A közgyűlést május 21-én tartották a szegedi városháza közgyűlési termében *Bödő Nándorné* tanító elnöklése alatt. Az ülésen a tanítók s kiseddóvók nagy számán kívül megjelentek *Lázár György* polgármester, *Perjéssy Mihály* táblabíró, *Scossa Dezső* királyi tanfelügyelő, *Turcsányi Imre* dr. gyermekmenhelyi igazgató főorvos.

Elnök üdvözlővén a központi gyermektanulmányi társaság kiküldöttjét, felszólította előadásának megtartására. *Nagy László* a *gyermek egyéniségét* választotta tételül. Ismertette a gyermek egyéniségéről szóló kutatásokat, amelyből a magyar

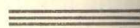
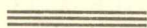
buvárok, *Ranschburg* Pál, *Weszely* Ödön, *Nógrády* László s maga az *előadó* derekasan kivették a részüket. Megkülönböztette a lélektani s a pedagógiai irányú egyéniségi kutatásokat. Az előbbinek feladata a tudomány művelése, az utóbbié pedig a nevelői eljárásokat közvetlenül szolgálni. Míg a tudományos kutatás a hivatott buvár feladata, addig a gyermekeknek pedagógiai célú egyéni megfigyelését minden tanítónak, tanárnak kell végeznie. Az iskolában rendszeressé kell tenni a gyermekek egyéniségének megfigyelését s minden tanító vezessen a gyermekekről *jellemlapot*. Ily módon új nevelési rendszer fog kialakulni, amely a gyermekek egyéniségén épül fel. A mostani oktatórendszer csak két értéket ismer: az etikát s a tantárgyat. A gyermektanulmányozók ezek mellé egyenlő érték gyanánt akarják állítani a *gyermek egyéniségét*. A gyermektanulmány fokozatos munkával meg akarja igazítani a régi nevelés évezredes tévedését, amely csak a *recipiáló* s *reproduktív* képességet fejlesztette a gyermekben s a *produktív* képességet elhanyagolta. A gyermek ismerete rá fogja az új ösvényre vezetni a pedagógusokat.

A közönség nagy tetszéssel fogadta előadó fejtegetéseit. Utána még *Tyószily* János, szegedi tanító, olvasott föl a gyermekek megfigyeléséről. Végül *Fülöp* József igazgató indítványára kimondották, hogy *szükségesnek tartják Szegeden gyermektanulmányi fiókkör létesítését*. E célból nagyobb mozgalmat indítanak, amelybe bevonják a kiseddóvókat, a tanárokat, gyógypedagógusokat, orvosokat, gyermekmenhely-vezetőket s a nagy társadalmat. A fiókot az ősszel alakítják meg.

A pécsi fiókkör választmánya június 4-én ülést tartott, amelyen a jövő évi programot állapították meg.

Kérelem. Tisztelettel kérem t. tagtársainkat, hogy azon iskolai értesítőket, amelyek gyermektanulmányi tárgyú programm értekezéseket tartalmaznak, Társaságunk *könyvtára* számára megszerezni, illetőleg megküldeni sziveskedjenek.

Ballai Károly
könyvtáros.

APRÓSÁGOK A GYERMEK ÉLETÉBŐL

Zsófiika történelmet tanul.

Irta: **Katalin mama.**

Zsófiika apja magánhivatalnok, ki nagyon el van foglalva, de kis lányának legjobb pajtása. Anyja tanítónői oklevelének gyermekénél veszi hasznát, kit a IV. polg. II. félévéig maga tanított. A vegytant tanulja, mialatt édesanyjának a főzésnél segít, ki pl. meggyúratja a kis lánnyal a töpörjtüs pogácsát és láttatja, hogy a liszt és víz vegyülete tésztát hoz létre. Vagy megcsináltatja vele a kenyérhez való kovászt és megfigyelteti az erjedést.

Más tárgynál is lehetetlen volt a gyermeket iskolai előírás szerint tanítani. Minden tantárgynál megnyilatkozott az egyénisége.

A nyelvtannál pl. csodálkozott, hogy azt tanulni kell, mikor azt az ember úgy is tudja, a történelmet pedig nem akarta tanulni, mert merő kegyetlenség.

István király szentséges voltát nem akarta elfogadni és Koppány főlnegyeltetését még máig sem bocsájtotta meg neki. A csanádi gyűlésnél pedig becsapta a könyvet és nem volt rávehető, hogy tovább folytassa. «De anyuskám, hát kell egy 9 éves gyereknek ennyi vérontásról tudni? És még kép is van hozzá,» kiáltott fel megbotránkozva.

Az ókort úgy tanulja, hogy édes anyja cselhez folyamodott és segítségül vette az írókat, magát Schakesperet. Perikles. Coriolán, Julius Caesárból stb. felolvasott egyes részleteket és hozzáfűzte a többi tudnivalót.

A középkornál ismét nehezebben ment a tanítás. A gyermek nem volt rávehető, hogy a középkor erőszakosságai és kegyetlenségeivel foglalkozzék. Az egyes emberek, kik érdekeikért tömegeket visznek harcba, a tömegek, kik vakon követnek egyes embereket, a pusztítások, mézszárlások felháborították, nem akarta tanulni.

Ekkor édes anyja magasabb szempontból tárgyalta a történelmet. Beszélt az emberiség fejlődéséről, mint nőttek ki a kunyhókból városok, majd államok. A nomád pásztro-

rokból a népvándorlások, mint fejlődött ki a társadalom és annak kulturája. Tárgyalta az egyes korokat, azok szellemét és akkor a gyermek már érdeklődik az egyes kiválók iránt, kik megtestesítői koruk szellemének, vagy ellentéteseinek.

Mindvégig segédeszköz az irodalom, mint pl. Schiller Wallenstein-ja a 30 éves háborúhoz, Don Carlos egyes jele-
neteinek a Németalföld elszakadásához.

A kis leány így megismeri a világirodalom remekeit és nem elégit ki többé az ifjúsági olvasmányok. Édes anyja beszél neki azokról, mire a gyermek megjegyzi: «De anyukám, én szívesen olvasok és élvezek most is egy szép mesét, csak hogy másképp olvasom, mint azelőtt.» «Hogyan?» «Hát úgy, hogy átviszem az életre.» «Az életre?» (12 éves) «Igen, pl. ezt az Andersen mesét.»

És itt elmondja a mesét az ifjúról, ki egy sivatagba tévedt. Varázslat által egy tündéerkertbe jut, melyben egy fától el van tiltva. A tiltott fán egy gyönyörű szép tündér ül, ki vonzza, csábítja az ifjút. Ez küzd magával, de végre is nem bír a császárnak ellentállni és megcsókolja a tündért. A csók után rögtön eltűnik a csodakert és az ifjú ismét a rideg pusztaságban találja magát.

«Hát látod, én ezt úgy magyarázom, hogy az ember olykor nem tud egy pillanat élvezetéről lemondani és ezáltal beláthatatlan szenvedéseket okoz magának.»

És így tovább. A vándor, ki a temető mellett elaludt és éjjel elriasztott két rablót, kik egy sírt akartak kifosztani. Újra betakarta, elföldelte a sírt és amint reggel tovább ment, egy öreg ember, a halott lelke csatlakozott hozzá, ki elkísérte, tanácsokat adott neki és mindenféle bajok közt megóvta.

«Ezt úgy értelmezem, hogy ez nem a halott lelke, hanem a jó öntudat, mely végig kíséri az embert és minden szenvedést megkönnyít.»

A gyermek, ki így olvas és nagy ambícióval most kezd iskolába járni, majdnem sírva jön egyszer haza, kettőst kapott az irodalomból. «Oly szépen feleltem anyukám, nem azt, ami a könyvben van, de nem tudtam megmondani, hol született Tinódi és mikor Pázmány? Hát kérlek, változtat az valamit az érdemükön, vagy a hatáson, amit kortársaikra gyakoroltak, ha csütörtökön vagy pénteken születtek és Tinódon vagy Érmihályfalván?»

Nagyon érdeklő azonban a természettan, sőt a természetrajz is, de ennek csak az általánosa, az élettana. A leírás,

különösen a növényzeté, már nem. «Hát én az orgonát arról ismerem meg, hogy két porzója van?»

Csak olyat tanul szívesen, hol a gondolkodásnak tér nyílik. Ily szempontból beveszi a történelmet is, így tiszteli ma már Szent Istvánt mint államalkotót és olvasgatja iskolai történelmi könyve mellett a Nagy Marczalit, de életrajzi adatokat nem tanul.

Jól tudom én, hogy nem lehet minden gyermeket úgy tanítani, mint ahogy Zsófikát édes anyja tanította. A tanítást sem akarom reformálni, hogy a sok fölösleg helyett, mellyel a tanterv a gyermekek agyát megterheli és amit vagy elfelejtenek vagy semmi hasznát nem veszik, tanítanak meg látni, figyelni, a szemeit értelemmel használni.

A gyermek, ki látni, gondolkozni megtanúlt, tanulni fog mindenütt és mindenből.

ÜBERSICHT DER LETZTEN NUMMER.

IV. Jahrgang Nr. 5.

Die Mutter und das heranwachsende Kind.

Von Frau Moses Gaal.

Angeichts der verschiedenen Gefahren, welche die Jugend nunmehr gleichsam gefährlich bedrohen, bäumt sich die Seele tiefdenkender Eltern dagegen auf: das Kind zu schützen, zu retten und derart zu wappnen, damit es alles wahrnehme, *sehe*, was Lug und Trug, ja so sehr verkehrt ist. Um aber die Schatten des heutigen Lügennetzes zu verscheuchen, müsse das Kind in einem unbefleckten Milieu der Familie ein reines Leben führen; denn je klarer und durchsichtiger die Luft, worin die Jugendlichen *zu Hause* die Zeit verbringen, desto eher winkt die Wahrscheinlichkeit, sie werden das Schöne von selbst erkennen und sich sodann allein gegen die mannigfachsten gesellschaftlichen Hässlichkeiten zu wehren vermögen.

Wir wissen wohl, wie sehr empfänglich die Seele des Kindes und der Jugend sich gegen all das zeigt, was ihre Kenntnisse zu bereichern verspricht, aber in Wirklichkeit nach all dem hungert, worin sie ein Rätsel wittert. Als ein solches betrachten sie nebst vielen andern die sexuelle Frage. Unberufene Individuen darüber sprechen zu lassen, heisst soviel, wie eben Gift in die

heranreifenden Jugendlichen, besonders die subtilen Mädchenseelen zu träufeln, welches immerdar schädlich, manchmal sogar unersetzlich wirkt.

Die geschlechtliche Aufklärung ist eine naturwissenschaftliche und ästhetische Aufgabe, deren wichtigste Faktoren die Empfindung und das Gefühl sind. Des Kindes Wissen bürgt nicht für seine Empfindung, weshalb wir den Boden der Gefühle vorbereiten müssen, der alsdann den Samen der Kenntnisse aufnehmen. Die Kinderpsyche wird demjenigen ein ewigliches Geheimnis bleiben, der es wagt, mit fertigem Plane ihr Mysterium zu betreten. Darob scheint es geradezu unausführbar, diese These durch die Schule erledigen lassen zu wollen. Denn selbst falls solch ein seltener Pädagoge sich auch fände, den sowohl wahre Menschenkenntnis als auch eine grosse, reine Liebe auszeichnen, wie äusserst selten aber ereignet es sich in der Schule, wo er fühlte: *der Augenblick ist da, nun kann ich reden*. Wir dürfen also niemals eine künstliche Lage schaffen, zumal eine solche nicht den mindesten Nutzen bringen kann.

Das Elternhaus ist natürlich jener vorerste Ort, wo das Seelenleben des Kindes aufs genaueste beobachtet und woselbst folglich die sexuelle Frage behandelt werden darf. Den Zeitpunkt der Aufklärung betreffend, meint Verfasserin, der solle je früher stattfinden, zumal dadurch die weitere Arbeit erleichtert wird. Die Kinder gewöhnen sich nämlich allgemach an das naturgemässe Leben, und schon mit geläutertem Denken und Fühlen. Die Widersacher der Aufklärung rücken immerwährend mit dem gewichtigen Einwurf hervor, es sei unmöglich mit dem Kinde von der Zeugung selber zu reden. Doch dieser Einwand wird hinfällig, sobald wir bei geeigneten Anlässen einfach und ernst von der gemeinen Gesetzmässigkeit der Pflanzen- und Tierwelt in gefühlvoller Weise auf die Menschen übergehen. Hauptsache bleibe stets und unverrückbar *die Wahrheit*. Verf. erhärtet ihre Auffassung nicht etwa mit den sattsam bekannten, gar oft fälschlichen Belegen, sondern erzählt ein schlichtes, selbsterlebtes, daher verbürgliches Beispiel wie folgt.

Mein Sohn war acht Jahre alt, als ich mir vorgenommen, ihn aufzuklären, nämlich bevor sein Brüderchen geboren wurde, damit er durch das Ereignis nicht zu sehr überrascht werde. Bis dahin habe ich niemals mit ihm über solche Dinge gesprochen, da er nie an mich mit solchen Fragen herantrat. Die Schule besuchte er nicht, Geschwister hatte er keine, so war es purer Zufall gänzlich isoliert zu sein. Diese Abgesperrtheit sollte fortan aufhören. Ich harrete auf den angemessenen Moment, ich wartete

genug lange . . . doch einmal begann mein Herz laut zu schlagen, ich fühlte, der heilige Augenblick *wäre gekommen*.

Es dämmerte der Abend. Wir sassen beide ganz eng neben einander in einer Ecke des Ruhebettes. Um uns herum tiefe Stille. Damals pflegte ich ihm, solange er klein war, zu erzählen; seit er grösser ward, sprach ich ihm von den verstorbenen Angehörigen der Familie: der Gross- und Ureltern; damals erzitterten meines Herzens verborgene Saiten, wo wir aufs innigste empfanden, wie sehr wir einander angehören. Dass ich diese Gelegenheit nicht versäumen durfte, hatte mir mein Gefühl klar gesagt. Jeder meiner Nerven spannte sich fest an. Gleich dem Arzt, der vor einer lebensgefährlichen Operation alles wagt, empfand auch ich, dass ich vor der reinen Seele meines Kindes eine neue Welt erschliessen werde, meine Sache allein ist es also, dass es zum Segen gereiche . . . Ob mein Unternehmen aber auch gelingen werde?

„Sag mal Liebling, dachtest du nie daran, wie gut es wäre, wenn auch du ein Geschwisterchen hättest, ähnlich vielen anderen, z. B. den Iréschen.“ Kurze Pause. Hernach erwiderte er: „Nein Mamachen“. „Auch daran hast du nie gedacht, mein Kind, wie du eigentlich zur Welt gekommen bist? Wie du geboren werden konntest?“ Zwei lautere, grosse, verwunderte Augen festigten stumm den Blick auf mich. Die liessen mich erkennen, dass ihn ein solcher Gedanke bisnun noch nie beschäftigte.

„Sieh doch mein Liebchen, ich fühle, du wirst ein Geschwisterchen bekommen, und ich wünsche es, dass auch du es wissest, es voraus wissen sollst, so wie ich, bevor es hier ist, bevor es geboren wird“. Das Kind schaut mich gleichsam wie im Traume an, und fährt nach langer Pause ernst fort: „Woher weist du es Mamachen?“ „*Ich fühle es*, mein lieber Sohn, ich fühle es, denn, schau her, hier pocht schon sein kleines Herzchen unter meinem Herzen, hier in meinem Leib hüte ich seinen teuren, kleinen Leib, der jetzt noch so schwach und klein ist, dass er nicht imstande wäre, bei uns zu leben. Es bedarf noch Mamachens warmen Körpers, wo es sich nicht anhaut, nicht friert, sondern wächst und sich kräftigt, bis es zu uns wird kommen können“.

Tiefe Stille umgibt uns, blos das Atemholen meines Kindes vernehme ich, in der grauen Abenddämmerung vermag ich kaum seine vor sich hinstierenden Augen zu bemerken. Sodann setze ich langsam fort:

„Siehst du Kindchen, hier unter meinem treuen Herzen hast auch du einst geruht, hier hast du gewachsen, bis du genug stark warst, geboren werden zu können. Dann befreitest du dich aus meinem Leibe. Ach mein Liebling, wie schmerzte mich das, ich

habe viel gelitten, ich glaubte, sterben zu müssen, doch dann kamst du zur Welt, ich hielt dich in meinen Armen und ich vergass aller Leiden, denn ich liebte dich und werde dich immer lieben! Sag Seelchen, könnte ich dich so sehr lieben, wenn jemand dich mir bloß gebracht hätte, oder wenn ich dich irgendwo gefunden hätte? Ja eben deshalb liebe ich dich so sehr, weil du *von mir* entstandest, weil du ein Teil meines Körpers, ein Hauch meiner Seele bist . . . Und es wird auch dein kleines Geschwisterchen bald geboren werden und auch das werde ich so lieb haben wie dich, und lieben wirst es auch du, da es auch ein Teil meines Leibes, aber auch des deinigen mein Liebchen, sein wird, zumal wir beide doch wohl einst nichtwahr auch *ein Leib* gewesen? Und ich werde euch beide lieben, ich werde euch sehr lieben . . . immer . . . Wenn ihr auch gross werdet, solange, bis ich dereinst von euch scheiden werde müssen auf ewige Zeiten“.

Zwei Arme hatten mich heiss umhalst, ein teures, weiches Köpfcchen warf sich auf meinen Busen, ich fühlte die Wärme herabfallender Thränen. Und meine Seele jauchzte stumm auf; denn ich empfand, wie wohl der heilige Humus sich befruchtete, der Weg in die Seele meines Kindes sich geöffnet habe! Mein Sohn gehört mir an, er ist mein, mehr denn je, weil ich seine Seelenwelt besitze! O siegreiches, heiliges, grosses Gefühl, das seinesgleichen in der Skala der menschlichen Gefühle nicht mehr aufweist!

Und es erschien das kleine Geschwisterchen. Mein Sohn trug es auf seinen Armen, wenn es weinte, sang er ihm, er erdachte selber kleine Verse, die allen Reiz, Zartheit und volle Liebe einer feinen kleinen Seele innehatten.

Seither sprach ich häufig mit meinem Sohn über sexuelle Dinge, letzthin ganz offen, ohne jedweden Umschweif. Jetzt, wo bereits Vertrauen zwischen uns besteht, teilt er mir gerade wie seinem ersten Freunde alles mit, was sich in der Schule ereignet. Auch mit seinen ernstesten Kameraden spreche ich schon über die Sexualität, die ich ständig als ein Stück Seelenleben, als Intimität und nicht Geheimnis, vielmehr als eine Veredlung unserer Empfindungen bezeichne. Es ist ja jedes Jünglings höchste Pflicht in seinem Willen über den sexuellen Trieb sich zu erheben; denn nur so werde er sittlich frei, eine ethische Höhe ersteigen.

Unter den Anhängern der Aufklärung finden sich viele, die Verwahrung einlegen dagegen, Furcht in den Jünglingen durch Aufdecken der dunklen, negativen Seiten des geschlechtlichen Lebens zu erwecken. Verf. vertritt die Ansicht, man müsse die Gefahren gleichfalls klarlegen. Insofern der Vater dies nicht ver-

möchte, darf ein aufgeklärter, warm empfindender Hausarzt, oder ein vertrauenswürdiger Lehrer der Jungen Ratschläge erteilen. Doch soll dies stets unter vier Augen in traulicher, ernster Form, nie aber massenweise vonstatten gehen. Die Resultate etwaiger Massenaufklärungen sind so spärlich, dass sie in das Programm der Zukunft nicht eingefügt werden können. Derartige Studien fand Verf. in der Ausgabe des Dürer-Bundes, Dresden, woher sie eine Erzählung eines Bürgerschullehrers in Übertragung vorführt. Sonst solle diese Frage einzeln und womöglich nur im Schosse der Familie behandelt werden. Die physischen und psychischen Vorteile *der geschlechtlichen Reinheit* müssen in das Bewusstsein der Jugend eingeprägt werden. Es müsse ihr der erhebliche Gedanke innewerden, demgemäss wir der brutalen Macht der Natur selbstbestimmend zu entrinnen vermögen und dadurch erwacht das bewusste Pflichtgefühl und damit die *Erhabenheit* der Freiheit. Und wenn wir unsere Jünglinge vorläufig nur auch aus Familieninteressen in bewusster sexueller Gesundheit erziehen; haben wir damit der Eugenik den grössten Dienst getan.

Der musikalische Genuss der Kinder.

Von Ludwig Lakatos, Rimaszombat.

Als Elemente des musikalischen Genusses sind bekannt: der *Rhythmus* und die *Melodie*, deren Reize die ästhetischen Elementarempfindungen hervorbringen. Nun werfen sich die Fragen auf, ob und wie Rhythmus und Melodie auf Kinder zu wirken vermögen? Und ob die Kinder Kenntnis nehmen von der Verschiedenheit der Wirkungen? Zwecks Erörterung dieser Fragen verfertigte Verf. Versuchstabellen, mittels derer er in seiner Dorfschule Experimente anstellte und folgende Ergebnisse erzielte.

Die 8—12 jährigen Zöglinge stimmten sofort und einmütig für die rhythmischen Lautreihen, welche Entscheidung dafür spricht, dass *in diesem Alter der Rhythmus einen weitaus stärkeren Eindruck zu üben vermag als die Melodie*; folglich sind die durch den Rhythmus entstandenen Genussempfindungen kraftvoller als die durch die Melodie hervorgebrachten.

Ausser diesen Daktylen experimentierte Verf. auch mit einfacheren Rhythmen, mit Trochäen. *Letztere vermögen bei weitem nicht so heftig einzuwirken wie erstere, und gegenüber der Melodie kommen sie ebenfalls weniger zur Geltung.*

Die mit 6—8jährigen Kindern gemachten Versuche bestätigen durchwegs, dass der ästhetische Sinn der Kinder *in diesem Alter zwischen der Einwirkung von Rhythmus und Melodie zu unterscheiden nicht imstande ist.* Die Versuche an 9 Jahre alten

Kindern bezeugen, dass *in diesem Alter die Fähigkeit fürs ästhetische Unterscheiden ansetzt, mithin die Vorliebe für Rhythmik beginnt.*

Den Rhythmus der Lieder behalten die Kleinen samt und sonders. Trotz der falschen Melodie können sie jedes Lied rhythmisch richtig singen und des öfteren auch einen komplizierten, schwereren Rhythmus nachsingen. Ihr vollauf entwickeltes Rhythmengefühl zwingt sie dies gleichviel wo und wie unausgesetzt zu entäussern.

Der musikalische Genuss der Kinder offenbart sich somit im *Wachrufen ästhetischer elementarischer Empfindungen kraft des Rhythmus der Musik.*

Kinderforschungs-Nachrichten.

In der am 7. April d. J. stattgehabten Generalversammlung der Ung. Gesellschaft für Kinderforschung legte zunächst Schriftführer Dr. *Géza Jablonkay* einen ausführlichen Bericht über ihre diesjährige Wirksamkeit vor. Als erste Haltestelle unserer Landesorganisation bezeichnete er den bereits in 1907. gegründeten *Szolnoker* Filialverein. Dem folgten der zu *Arad*, heuer die in den Städten *Nagyvárad* und *Pécs*, zuletzt einer als selbständige Abteilung in *Nagybecskerek*.

Diese Zweigvereine betätigen sich nach zwei Richtungen hin: 1. *gesellschaftlich*, in Form volkstümlicher Vorträge und Elternkonferenzen; 2. *wissenschaftlich*, indem sie Fachsektionen errichten und erhalten. Um das Entstehen dieser Vereine hat insbesondere das Organ der Ung. Gesellschaft für Kinderforschung «*A Gyermek*» (Das Kind) eine einflussreiche Rolle gespielt.

Ein immer mehr gesteigertes Interesse bringt das grosse gebildete Publikum unseren öffentlichen Vorträgen entgegen. Im rückgelegten Geschäftsjahre wurden nachstehende Vorträge gehalten:

1. Dr. *Nicolaus Berend*: Die Wirkung der Umgebung auf die Entwicklung des kindlichen Seelenlebens.

2. Dr. *Eugen Balogh*: Kinder und Jugendliche vor Gericht.

3. Dr. *Gabriel Kemény*: Die Individualität des Kindes und die Mittelschule.

4. *Karl Heródek*: Die sittliche Welt sinnorganisch Mangelhafter.

5. *Emerich Mosdóssy*: Kind und Gesellschaft.

6. Dr. *Stefan Máday*: Die Meinung der Kinder über den Krieg.

Die Errichtung einer Fachbibliothek ist nunmehr endlich vollbracht. Die Statuten, welche über eine sachliche Behandlung und bequeme Benützung verfügen, wurden von dem dazu entsendeten Komité mit nur geringen Änderungen gutgeheissen.

Die Gesellschaft zählt gegenwärtig 759 Mitglieder, seit der letzten Hauptversammlung sind 240 neue beigetreten.

Ladislaus Nagy, Präsident der Fachsektion für Sammel-forschung berichtete, dass die bisnun erbrachten 40,000 Daten über das Interesse der Kinder nur in einem eigenen Werk zusammen-gefügt werden können. Unbeschadet dessen wurden die Daten-sammlungen unaufhörlich fortgesetzt. Unter den neuen verdienen Erwähnung:

Die das *kindliche Interesse* betreffenden Daten, welche blos die grundlegende Arbeit bilden. Vorläufig beabsichtigen wir uns mit dem *ästhetischen Interesse* des Kindes zu befassen. Der hier-zugehörnde II. Fragebogen enthält die an die Kinder zu stellenden Fragen wie folgt:

1. Über das Interesse für Kunstgewerbliche Beschäftigungen.
2. Über Musik.
3. Über darstellende Kunst.
4. Über das Interesse fürs natürliche Schöne.

Unsere zweite grossangelegte Datensammlung bezieht sich auf Prüfungen der *kindlichen Individualität*. Die erste derartige Sammlung hat bereits Dr. *Ladislaus Nógrády* im Rahmen der Fachsektion absolviert, deren Resultate im Jahrgang 1909. unserer Zeitschrift mitgeteilt worden sind.

Eine bedeutende Schöpfung der Abteilung ist das *Pädologische Museum*, dessen sämtliche Vorarbeiten fertiggestellt sind. Gemäss der Organisation zerfällt es in drei Abteilungen:

1. Eine *Abteilung für Kinderstudium*, welche die instinktiven Zeichnungen, Handarbeiten und naturgemässe Spielsachen umfasst.

2. Eine *ethnographische Abteilung*, welche die in philogenetischer Absicht erworbenen primitiven Zeichnungen und Handarbeiten Erwachsener enthält.

3. Eine *pädagogische Abteilung*, welche die auf dem Gebiete des Zeichen- und Handfertigungsunterrichts auftauchenden neuen Versuche und natürlichen Methoden darstellt.

Der Ausschuss unserer Gesellschaft hielt am 3. Mai unter dem Vorsitz des Präsidenten Grafen *Alexander Teleki* eine Sitzung, wo der geschäftsführende Vizepräsident *Ladislaus Nagy* über den im vergangenen Monat zu *Innsbruck* getagten *Kongress für experimentelle Psychologie* ausführlichen Bericht erstattete. Vornehmlich betonte er das Referat, in welchem Dr. *Paul Ranschburg* seine neuesten Prüfungsergebnisse bezüglich der Pathologie des Gedächtnisses dortselbst vortrug.

Ferner gab er zur Kenntnis, dass wieder zwei Filialvereine in Provinzen entstehen, u. z. einer auf Anregung der Kinderbewahrer und Volksschullehrer in *Szeged*, der zweite vermittels

des Good-Templar Ordens in *Losonc*. Damit der Wirkungskreis unserer Filialvereine sich nicht zersplittere, hat das Präsidium einen Arbeitsplan festgelegt, dessen Struktur samt Themen der Ausschuss allen Zweigvereinen empfiehlt.

Die Organisation einer *pädagogischen Fachsektion* wurde bestimmt; gleichzeitig auch ein eigener Buchverlag als «*Pädologische Bibliothek*» beschlossen.

Am 26. Juni findet in *Löcse* eine Landes-Kleinbewahranstalt-Ausstellung statt, woran sich die Ung. Gesellschaft für Kinderforschung beteiligt und hauptsächlich die ungarische pädologische und kinderhygienische Literatur vorlegen wird; der wissenschaftliche Charakter soll hervorgehoben und die Gesichtspunkte des Kinderstudiums berücksichtigt werden.

Frau L. Domokos hielt am 8. Mai in *Szeged* einen von vielen angehörten Vortrag: «*Kinderforschung in den Kindergärten!*» Direktor *P. Klug* interpretierte an der dortigen Lehrerbildungsanstalt in einer Serie von Vorlesungen über Kinderforschung und Heilpädagogik.

RÉSUMÉ DU DERNIER NUMÉRO.

Quatrième Année, No 5.

La mère et l'enfant adulte.

Par : Mme M. Gaal.

Tous les mensonges dont la société moderne est entourée commencent à être insupportables et il est temps de nous défendre contre les idées fausses que nous avons adoptées jusqu'à ce jour en les érigeant pour ainsi dire en dogmes. Aurons nous la force de volonté suffisante pour les détruire ?

Les parents soucieux du bonheur de leurs enfants pensent avec amertume au jour où ces derniers entreront dans cette société et perdront peu à peu leur confiance dans les hommes à mesure qu'ils s'apercevront des faussetés dont le monde s'entoure. Il faut absolument prévenir l'enfant des ruses de la société moderne et l'armer pour la lutte en lui ouvrant les yeux à propos et à temps. Il doit être à même de reconnaître l'hypocrisie et les mesquineries sociales. Elevé dans un milieu pur et honnête, l'enfant reconnaîtra vraisemblablement ces travers par lui-même. Mais plus on lui aura laissé d'illusions, plus la réalité en se dévoilant le fera souffrir. L'homme énergique et fort en prendra son parti; mais il y a des âmes tendres et douces, fines et délicates qui souffrent énormément des ces découvertes et qui parfois succombent aux désillusions.

On sait combien l'enfant s'intéresse vivement à tout ce qui est capable d'augmenter ses connaissances et comme il cherche avidement à résoudre ce qui lui semble une énigme. Or, bien des choses sont énigmatiques pour lui et pour parler d'une de celles qui le sont le plus, nous citerons la question sexuelle.

C'est généralement au hasard, aux personnes peu délicates aux mauvais camarades traitant cyniquement et brutalement les mystères de la vie humaine en les assaisonnant de plaisanteries d'un goût douteux, que nous laissons le soin de dévoiler les questions sexuelles aux enfants. La conversation sur de pareils sujets est en tous cas nuisible lorsqu'elle n'est pas tenue avec les personnes dont la vocation est d'en atténuer la portée. En cas contraire, elle évoque dans l'enfant des désirs prématurés ou du dégoût et de la tristesse. Cet éclaircissement fortuit a en outre l'inconvénient d'élever un rempart entre l'enfant et ses parents. Ceux-ci le constatent avec tristesse, mais ils sont ensuite impuissants à le renverser. Cependant, il n'y aurait rien d'offensant pour notre pudeur ou celle de l'enfant si, aux heures d'intimité, nous leur parlions nous mêmes des questions sexuelles. L'esthétique et l'hygiène, ainsi que les sciences naturelles, nous font un devoir de les éclaircir et en le faisant nous devons en appeler aux sentiments de l'enfant. Car nous touchons alors à des fibres très tendres et, si nous ne reconnaissons l'importance de ces sentiments intimes, mieux vaut éviter d'y toucher jamais ! Nous ferions alors un mal considérable, malgré notre bonne intention.

Il est donc de toute impossibilité de prétendre laisser cette tâche à l'école. Il est très rare de rencontrer un pédagogue qui connût bien la jeunesse et qui fût pénétré pour elle d'une affection assez clairvoyante pour se dire : «Voici le moment propice à cet entretien» !

La maison paternelle est l'endroit où la vie intellectuelle de l'enfant s'étale au grand jour. Les parents sont tout désignés pour ce rôle d'initiateurs et s'ils ont su gagner la confiance de leurs enfants il leur sera facile de les mettre sur la voie avec affection.

On considère comme un point très important l'âge auquel ces explications peuvent être données le plus facilement et le plus simplement.

Parmi les opinions contradictoires, l'auteur de cet article nous conseille de remplir ce devoir le *plus tôt possible*. Moins nous tarderons, plus notre tâche sera facile dans l'avenir. Les enfants grandissent avec ces idées réelles, mais leurs sentiments n'en sont que plus purs ! Les tout petits enfants n'ont besoin que de quelques mots sincères lorsqu'ils posent une question touchant à la nature humaine ; leurs questions mêmes doivent dicter les réponses. Connaissant l'individualité de l'enfant nous risquons peu de nous tromper.

L'essentiel est de ne pas lui faire accepter des idées fictives. Mais on ne saurait indiquer la marche à suivre : les réponses à

faire varieront selon les enfants et seront pour chacun d'un autre sorte, selon son caractère. Un petit enfant ne sera ni surpris, ni intimidé d'une explication simple et brève. La mère seule doit répondre en détail aux questions de l'enfant. Elle trouvera des exemples en masse dans la nature et si elle sait en dégager le sentiment intime, elle arrivera par là à une connaissance réelle de son enfant. Mme Gaal raconte avec émotion comment elle fut amenée à parler des questions sexuelles à son fils. Elle nous dépeint les angoisses qui précédèrent cet entretien; mais elle avoue que plus tard, elle fut satisfaite des conséquences de sa façon d'agir. Nous lui laissons la parole: «Mon fils avait huit ans lorsque je me décidai à lui donner des éclaircissements, avant la naissance de sa petite soeur afin que cet évènement ne le surprit pas outre mesure. Jusqu'alors je n'avais jamais effleuré ce sujet avec lui car il ne m'avait jamais questionnée. N'allant pas à l'école, étant fils unique il avait par hasard, vécu dans une ignorance complète de ces problèmes. Mais il fallait faire cesser cet état de choses! Longtemps, bien longtemps, avec de forts battements de coeur, j'attendis le moment propice!

Enfin, je sentis que l'heure décisive était venue! Le jour déclinait. Assis tous deux sur le canapé, serrés l'un contre l'autre, nous étions entourés d'un profond silence. A cette heure là lorsqu'il était tout petit je lui racontais des histoires. Lorsque il avait grandi je lui avais parlé de notre famille, des grands parents et de notre ascendance, des chers disparus! Les cordes secrètes de son coeur vibraient alors; nous éprouvions plus ardemment que nous étions faits l'un pour l'autre. Je sentis qu'il fallait saisir l'occasion. Tous mes nerfs vibraient. Tel un chirurgien avant une opération dangereuse, je sentis que je risquais beaucoup et qu'il dépendait de moi que, dans le monde nouveau que j'allais ouvrir dans l'âme de mon enfant, il trouvât le bonheur! Y réussirais-je?» . . .

«Dis-moi, mon mignon, n'as-tu jamais songé qu'il serait bon d'avoir une petite soeur, comme les autres enfants en ont une?»

Silence complet. Puis il me répond.

«Non, petite mère.»

«N'as-tu jamais pensé non plus à la façon dont tu étais venu au monde?» Ses grands yeux me fixèrent avec surprise. Dans ce regard, je pouvais lire que des pensées semblables n'étaient jamais venues à mon petit garçon.

«Pourtant, mon enfant, je sens que tu auras bientôt une petite soeur! J'ai voulu que tu saches d'avance qu'elle viendra au monde». L'enfant me regarda longuement d'un air rêveur puis il me dit avec un grand sérieux: «Comment le sais-tu, petite Mère?» «Je le sens, mon cher enfant! Je le sens! Car, vois tu, son petit coeur bat déjà sous le mien, je garde ici dans mon sein, son cher petit corps maintenant si petit et si faible qu'il ne pourrait pas

encore vivre parmi nous. Il a encore besoin du chaud corps de ta petite maman, où il est à l'abri des chocs, où il n'a pas froid; mais où il grandit et se fortifie jusqu'au temps où il paraîtra au milieu de nous». Un profond silence régnait autour de nous; je n'entendais d'autre bruit que la respiration de mon enfant. Dans l'obscurité je distinguais à peine ses yeux regardant fixement devant lui.

Et je continuai lentement: «Vois tu, mon enfant, tu fus aussi autrefois sous mon coeur fidèle; tu y as grandi jusqu'au jour où tu as pu naître. Puis, tu as quitté mon corps. Ah! mon enfant, je souffris beaucoup, je crus mourir! Mais, peu après, je t'ai embrassé et j'ai oublié toutes mes souffrances, car je t'aimais et je t'aimerai toujours! Crois-tu que je pourrais t'aimer ainsi si quelqu'un t'avait tout bonnement donné à moi ou si je t'avais trouvé à quelque part? Je t'adore, parce que tu es né par moi parce que tu es une parti de mon corps, un souffle de mon âme! . . .

Et bientôt, la petite soeur viendra au monde et je t'aimerai autant que toi! Et tu l'aimeras aussi, parce qu'elle aussi sera une partie de mon corps et du tien aussi, mon fils; car nous deux, nous étions autrefois un corps, n'est ce pas? Et je vous aimerai, tous les deux beaucoup et toujours, même quand vous serez grand, jusqu'au jour où il me faudra vous quitter pour toujours.»

Deux petits bras entourèrent mon cou, une chère petite tête tomba sur mon épaule; je sentis la chaleur de larmes abondantes. Et mon âme bondissait de joie: j'ai senti que la semence sacrée avait germé et que désormais, pour moi la voie était ouverte jusqu'à l'âme de mon enfant! Mon fils est bien à moi il m'appartient plus qu'auparavant; car sa vie intellectuelle est la mienne!

Ah! glorieux, saint et haut sentiment qui ne peut être comparé à aucun autre dans la multitude des sentiments humains! La petite soeur est arrivée. Mon fils l'a porté dans ses bras. Lorsqu'elle pleurait il lui a chanté de petits couplets composés par lui-même et dans lesquels se peignaient tout le charme, tout l'amour d'une petite âme. Le bébé s'endormait et l'aîné le posait doucement dans son berceau et s'éloignait tout doucement, respectant son repos.

Depuis lors j'ai parlé plusieurs fois à mon fils de choses de la vie. Plus tard, avec la plus grande sincérité, ne lui cachant rien. Je lui fit comprendre qu'il ne devait pas dissiper avant le temps ses forces physiques et intellectuelles, mais les garder jusqu'au temps où il pourrait prendre la responsabilité de la vie nouvelle dont il serait le créateur. Il est nécessaire de faire comprendre aux jeunes gens que les vrais hommes sont purs, chastes et forts: car il est surtout difficile d'être fort. Entre les partisans de l'éclaircissement il en est beaucoup qui protestent là contre, disant que nous éveillons la crainte chez les jeunes gens en leur

représentant aussi les dangers de la vie sexuelle. On exige d'en appeler seulement aux sentiments des convenances chez les jeunes hommes. Ce n'est pas toujours suffisant. Notre traitement ne serait pas complet, pas sincère si nous éviterions de leur dévoiler les dangers de la vie sexuelle. Il y a de mères qui ne peuvent parler à leur fils de ces choses intimes, bien qu'elles en reconnaissent la nécessité. Dans ce cas c'est le père ou le médecin de la famille qui doit accomplir ce devoir. L'éclaircissement en masse n'est pas praticable, mais une conversation en tête-à-tête doit en être le moyen. Le concours de l'école se borne à cela, qu'un instituteur consciencieux peut parler en tête-à-tête à *un seul* enfant s'il remarque un changement de cette sorte dans sa conduite. C'est un travail individuel ; il est en même temps plus simple et plus facile que la psychologie en masse.

Le plaisir musical de l'enfant.

Par : *Louis Lakatos*, Rimaszombat.

Il est assez connu, que les enfants aiment beaucoup la musique et que même le bébé écoute avec plaisir le chant de sa mère. Et nous demandons involontairement, ce que c'est à proprement parler, qui plaît aux enfants dans la musique ? Les éléments de la musique sont : le rythme et la mélodie. Dans le chant, il faut ajouter le texte et le sens des paroles. D'abord, il est question de savoir si le rythme et la mélodie ont une influence différente sur l'enfant ? Lequel des deux produit le plus grand effet ? Les enfants sentent-ils la différence des influences ? Pour résoudre ces questions, l'auteur de cet article a fait des recherches parmi ces élèves d'après les indications d'un tableau qu'il avait établi. Devant les enfants il a joué, sur le violon, d'abord des tons seuls, ensuite de petites gammes sans aucun rythme. Puis il les a rythmées et il a demandé chaque fois : « Qu'est-ce qui vous semblait le plus joli ? » Négligeant une attestation écrite (qui eût été nécessaire ici) le maître fit simplement voter les enfants. Chacun d'eux déclara quel ton ou quelle mélodie lui avait le mieux plu. Les résultats de ces recherches nous montrent que les enfants de 8 à 12 ans préfèrent toujours et unanimement la suite des tons rythmés. Les enfants de 7 à 8 ans préfèrent en nombre égal, la beauté du rythme et celle de la mélodie. Les expériences faites avec des enfants de 6 à 8 ans témoignent que les enfants de cet âge ne savent pas encore faire la différence entre l'effet du rythme et celui de la mélodie. Mais en observant les enfants de 12 à 14 ans il est facile de voir qu'ils possèdent déjà la faculté de cette distinction très importante, bien qu'elle soit uniquement un résultat des sens. À 9 ans la faculté de distinction entre les éléments musicaux commence à se développer et à ce même âge, la prédilection pour le rythme. On sait par expérience que les enfants

de 6 à 7 ans ne se souviennent pas toujours de la mélodie des petits chants qu'ils ont appris à l'école. Tous les enfants aiment à chanter, mais ils chantent généralement faux, ce sont des tons tenant du chant et de la récitation qu'ils produisent. Ce que les petites retiennent sans exception, c'est le rythme des chansons. Malgré les voix fausses, les enfants chantent toujours sur un rythme exact, même si parfois ces rythmes sont difficiles et compliqués. Le plaisir que les enfants éprouvent en écoutant la musique consiste dans l'excitation des sentiments esthétiques primitifs, par le rythmes de la musique.

Compte rendu des travaux de la section des recherches statistiques.

Par : *M. Nagy*, Président de la section.

La section des recherches, a fait une grande enquête sur l'intérêt de l'enfant, dont les 40.000 dates attendent d'être élaborées. Ce travail n'est possible que dans un ouvrage spécial. Vu le manque d'argent actuel, la rédaction de ce livre est remise à plus tard. A présent nous voulons nous occuper de faire un enquête sur le goût esthétique de l'Enfant, savoir :

1. De l'intérêt porté par lui aux arts plastiques.
2. De la musique.
3. De l'art de la déclamation.
4. De l'intérêt pour la beauté de la nature.

2. L'autre grande enquête de la section était celle des recherches faites sur l'individualité des enfants. Les premières recherches ont été faites par *M. Nógrádi* à Szolnok à l'aide de la méthode de *M. Binet* un peu modifiée. La section des recherches a décidé de continuer l'enquête sur l'individualité de l'Enfant dans tout le pays à cause de l'importance de cette question.

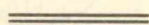
3. La constitution d'un Musée de Pédologie sera cette année, l'oeuvre principale de la section.

Les travaux préparatoires sont commencés. Le Musée de Pédologie se composera de 3 sections diverses :

I. La section de Pédologie, qui contenant les dessins instinctifs des enfants, leurs travaux manuels et leurs jeux naturels.

II. La section ethnographique se composant des dessins et des travaux manuels primitifs des grandes personnes collectionnés dans un but philogénétique.

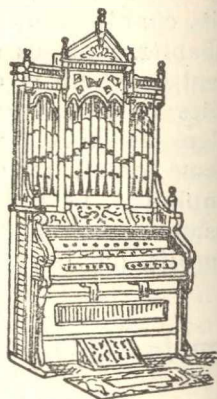
III. La section pédagogique où seront présentés les expériences et les méthodes nouvelles dans l'enseignement du dessin et du travail manuel.

10

forint havi
részletfizetésre
vagy kész-
pénzért

a legjobb
zongorát vagy pianinót
harmoniumot vagy cimbalmot
hegedűt vagy cellót

kizárólag csakis a Magyar Királyi Zeneakadémia szállítója

Reményi Mihály

nagy magyar hangszer és zongora-telepén szerezhetünk be.
10 évi írásbeli kezesség mellett. Árjegyzéket és prospek-
tust minden hangszerről külön-külön kérjünk. **Budapest,
Király-utca 58. Telefon 87-84.** Hangszerek javítása a
legelőkelőbb szakmunkások által teljesítettnek. Zongorák
hangolása, becserélése, régi hangszerek és zongorák vétele
a legmagasabb árákig.

Mielőtt bármily
hangszert venne,
kérje Reményi
legjobb
árjegyzékét.

Tanároknak, tanítóknak
előnyösebb árák. Ezen
lapra hivatkozva külön
engedmények.

